

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Elevs och lärares uppfattningar av värdegrundens efterlevnad

Examensarbete i pedagogik och didaktik PDGX61

Berit Andersson

Program och/eller kurs:	PDGX61
Nivå:	Grundnivå
Termin/år:	VT 2009
Handledare:	Magnus Hermansson Adler
Examinator:	Eva Gannerud

Abstract

Arbetets art: Examensarbete, 15hp. PDGX61
Titel: Elevers och lärares uppfattningar av värdegrundens efterlevnad
Författare: Berit Andersson
Handledare: Magnus Hermansson Adler
Examinator: Eva Gannerud
Nyckelord: Elever, lärare, läroplanen, värdegrundens efterlevnad

Syfte:

Syftet med arbete var att utreda vilka likheter och skillnader det finns i elevers och lärares sätt att uppfatta sin egen och andras efterlevnad av värdegrunden. Med efterlevnad menas hur väl skolans mål för värdegrunden följs. Syftet var dessutom att beskriva hur lärarna, i vad man kan utläsa från intervjusvaren, återknyter till den undersökta skolans värdegrund. Skolan kommer omnämnas som X-skolan i uppsatsen.

Metod:

Undersökningen vilar på en kvalitativ ansats för att ta reda på elevers och lärares uppfattningar av värdegrundens efterlevnad på X-skolan. Genom att använda mig av flera metoder har jag tänkt göra en triangulering. Det betyder att flera metoder har använts. En enkätundersökning är utgångspunkten inför intervjuerna. Intervjuerna spelades in, transkriberades och delar av intervjuerna finns att läsa i resultatet.

Resultat:

Redovisning av studien bygger på beskrivningar från lärare och elever. Efterlevnaden av värdegrunden är bekräftad genom intervjusvaren när det gäller trygghet genom att ingripa mot våld. Lärare arbetar för att skapa ett gott självförtroende men de flesta av respondenterna är inte nöjda när det gäller jämställdhet och skilda kränkningar.

Innehållsförteckning

Abstract	1
Innehållsförteckning.....	2
Inledning	4
Begreppet värdegrund.....	4
X-skolans tolkning av värdegrunden	4
Bakgrund	5
Mina personliga utgångspunkter	5
Läraryppdraget.....	5
Beskrivning av aktuell skola och dess arbete med värdegrunden	5
Förebyggande verksamhet.....	5
Trygghet.....	6
Demokrati och skolutveckling	7
Samverkan med hemmet och reflektion	7
Delaktighet.....	7
Föräldrar med hög utbildningsnivå.....	8
Vad innebär föräldrarnas sammanvägda utbildningsnivå?.....	8
Teoretisk inramning.....	9
Förklaringar av begrepp.....	9
Styrdokument.....	9
Värdegrunden ett aktuellt och debatterat ämne	10
Värdegrunden genom handling och kommunikation.....	10
Elever som inte gör väsen av sig	10
Hot mot trygghet.....	11
Jämställdhet	11
Frirumsmodellen	13
Syfte	14
Frågeställning.....	14
Urval	14
Undersökningsgrupp.....	14
Metod	15
En kvalitativ metod.....	15
Datainsamlingsmetoder	15
Enkät	15
Intervjuer.....	15
Forskningsetiska överväganden och val av metod	16
Tillvägagångssätt.....	17
Undersökningens trovärdighet och tillförlitlighet	17
Deskriptiv validitet	17
Generaliseringsbarhet	18

Resultat – del 1	19
En god lärandemiljö ur lärarnas synvinkel	19
Trygghet utifrån lärarnas perspektiv	20
En god lärandemiljö ur elevernas synvinkel.....	20
Trygghet utifrån elevernas perspektiv	20
Likheter och skillnader mellan vad lärare och elever har uttryckt	20
Kommunikationens betydelse i en lärandemiljö ur lärarnas perspektiv	20
Kommunikationens betydelse i en lärandemiljö ur elevernas perspektiv.....	22
Likheter och skillnader mellan elevers och lärares uppfattningar	22
Hot mot en god lärande miljö	22
Hot mot en lärandemiljö ur lärarnas perspektiv.....	23
Hot mot en lärandemiljö ur elevernas perspektiv	24
Likheter mellan elevers och lärares uppfattningar om hot mot en god lärandemiljö	24
Skapande av en god lärandemiljö enligt lärarna	25
Skapande av en god lärandemiljö enligt eleverna	26
Likheter och skillnader mellan vad elever och lärare har uttryckt	26
Resultat - del 2.....	27
Lärares efterlevnad av värdegrunden enligt lärarnas beskrivningar.....	27
Analys av lärarnas kommentarer	28
Elever om lärares efterlevnad av värdegrunden	29
Likheter mellan elevers och lärares uttalanden	30
Skillnader mellan elevers och lärares uttalanden	31
Analys av elevernas kommentarer.....	31
Diskussion	32
Reflektioner kring metodval och tillförlitlighet.....	32
Värdegrund och elevers rätt att påverka i skolan.....	33
Hot mot en god lärandemiljö	33
Avslutande reflektion kring en god lärande miljö	34
Slutord	35
Referenslista	36
Bilaga 1 - Enkätundersökning om värdegrunden	38
Bilaga 2 - Intervjufrågor om värdegrunden.....	40

Inledning

Lärare har i sitt uppdrag som yttersta mål att skapa goda demokratiska samhällsmedborgare. (LPO 94) Kompetens, enligt läroplanen bygger på tre aspekter: Den första aspekten beskriver förmågan att konkretisera målen i läroplanen, göra bra val av ämnesområde, planera, organisera och värdera innehåll och resultat av undervisning. Den andra aspekten beskriver skapandet av gynnsamma villkor för elevens lärande, för att nå målen. Den tredje aspekten beskriver uppdraget utifrån värdegrunden, ett etiskt förhållningssätt (Skolverket, 1999). Måluppfyllelse av ämneskunskaper i svenska, engelska och matematik kontrolleras i årskurs fem och nio. Nytt för i år, 2009 är proven i årskurs tre i matematik och svenska och prov i de naturorienterade ämnena fysik, kemi eller biologi för årskurs 9. Det är inte lika självklart att kontrollera hur väl målen till den tredje aspekten uppnås. ”Skolverkets bedömning är att det generellt behövs mer tillförlitliga uppgifter om hur värdegrunden praktiseras. Sådana uppgifter saknas till stor del idag, bland annat p.g.a. de brister som finns i lokal uppföljning och utvärdering inom området” (Skolverket, 2000, s. 4). Utifrån en kvalitativ ansats har jag tänkt studera efterlevnaden av värdegrunden, på X-skolan och med utgångspunkt från svaren i intervjuerna, beskriva hur den gestaltas sig.

Begreppet värdegrund

Det talas alltmer om värdegrunden i samhället och skolan idag. Skolan har ansvar att förmedla värdegrunden utifrån Skolverkets tankar. Begreppet värdegrund infördes som begrepp i läroplanen 1994. Värdegrunden ska sätta sin prägel på all verksamhet i skolan. Detta handlar om följande värden: "Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män samt solidaritet med svaga och utsatta" (www.skolverket.se).

X-skolans tolkning av värdegrunden

Tolkningen bygger på fyra mål. Rektor och lärare går igenom värdegrunden i starten på varje nytt läsår för både elever och föräldrar. Värdegrunden, finns på skolans hemsida.

- Vi skall ge alla trygghet, därför ingriper vi mot våld.
- Vi månar om att alla ska kunna ha ett gott självförtroende, därför ingriper vi mot diskriminering och kränkande behandling.
- Vi vill ha en god och lärande arbetsmiljö, därför ingriper vi mot störning av undervisningen.
- Vi anser att alla ska visa varandra hänsyn och respekt, vi åtgärdar därför mobbning och jobbar för att den ska upphöra.

Bakgrund

Mina personliga utgångspunkter

Mina personliga utgångspunkter har varit att undersöka elevers och lärares uppfattningar av värdegrundens efterlevnad. Det innebär att ta reda på vad som fungerar bra och vad som behöver utvecklas, när det handlar om tolkningen av skolans värdegrund. Uppsatsen är ett examensarbete i pedagogik och didaktik, PDGX61. Min förhoppning är att undersökningen skall bidra till den lokala skolutvecklingen. Uppsatsen inleds med att berätta om förändringar i samhället, förändringar som påverkar läraruppdraget och skolans arbete med värdegrunden. Kapitlet avslutas med att beskriva föräldrarnas utbildningsnivå.

Läraryrket

Gunnar Berg, (2003) professor i pedagogik på Uppsala universitet, skriver om lärarnas arbetssituation och dess påverkningar av förändringar i samhället under 1900-talet. Lärare och präster hade makt och auktoritet i början av 1900-talet. Barn skulle fostras och tuktas i bondesamhället. Krav på rösträtt och utveckling till ett industrisamhälle innebar stora förändringar.

Lärare blev kommunalt anställda i och med decentralisering på 1990-talet från att tidigare varit statligt anställda. Kommunen tog över ansvaret för skolan. Det innebar ett minskat statligt inflytande, fler uppgifter för både rektor och lärare än tidigare.

Rektor har idag budgetansvar och ska sätta individuella löner. Lärare ska i sin tjänst klara att integrera alla elever, men är inte längre lika självklara som ledare. Läraryrket är idag målstyrt från tidigare regelstyrning. Det som tidigare styrdes av staten bestäms nu lokalt av kommunen. Skolverket genomför kvalitetskontroller med jämna mellanrum, utifrån kunskaps och kvalitetsmål. Nu krävs mer struktur men samtidigt mer flexibilitet för att skapa trygghet. Det gäller bland annat att hitta bra former för elevinflytande, för att få eleven att förstå vilka möjligheter elever har genom elev och klassråd men även i demokratigrupper att påverka sin skolsituation.

Beskrivning av aktuell skola och dess arbete med värdegrunden

Förebyggande verksamhet

För att förstå beskrivningarna i resultatredovisningen vill jag inleda med följande information om skolan för min undersökning. I fortsättningen kommer jag att benämna skolan för X-skolan.

Förhoppningsvis genomsyrar värdegrunden all verksamhet. I livskunskap, arbetar lärarna med ett självstärkande arbete, eleverna får ta del av olika dilemman som de kan utsättas för under unga år och där de tvingas göra vissa vägval. Det innebär social träning i grupper på 15-20 elever. Följande värdegrundsfrågor, teman kan ingå i den sociala träningen: att lära känna varandra, att bygga upp självförtroendet, att samarbeta, att arbeta med respekt för varandra. Detta kan ske genom värderingsövningar, såsom *heta stolen* eller genom diskussioner. Livskunskap finns inlagt som ett ämne på ett-passen. Ett-pass står för elevens tid och tema. Elevernas inflytande över planeringen av ett-passen ökar med åldern. De är med och planerar tema/projektarbeten varje termin. Tid till ett-pass har tagits från de flesta ämnen och samlats i lagom långa arbetspass som är utspridda på veckans dagar. Det finns en plan, se nedan, för skolan att arbeta med livskunskap även om det finns stora friheter. X-skolans plan för

livskunskap beskrivs i tabellen på nästa sida. Kommunen har bestämt att temaarbetet med ANT, alkohol, narkotika och tobak, skall gå som en röd tråd från år 6 till år 9. I sexans plan är arbetet inriktat på tobak och sniffning. Arbetet med lag och rätt behandlas i samtliga årskurser utifrån klassens behov eller utifrån aktuella händelser i samhället. För att svetsa samman den nya gruppen i årskurs 6 arbetas det mycket med relationer och att skapa en trygg grupp. I sjuans plan är arbetet med livskunskap inriktat på samarbete och jämställdhet. X-skolan har ett jämställdhetsprojekt kopplat till gymnasiet. I åttans plan för livskunskap sammanfaller målen att växa som människa med ett större temaarbete, främst om kärlek. Nians mål kan härledas till arbetet med *jag en samhällsmedborgare*. Det innebär att när eleven slutar årskurs nio skall eleven fungera som en god demokratisk samhällsmedborgare. Det vill säga att efterleva etiska och moraliska val som finns i en demokrati. Varje arbetslag har chansen att påverka innehållet utifrån vad som är aktuellt, så viss avvikelser finns från planen.

Skolår 6	7	8	9
Tobak sniffning	Tobak sniffning, alkohol	Samma som i år 7 + narkotika	Samma som i år 8
Lag och rätt fortgår fortlöpande i åk 6-9	Lag och rätt fortgår fortlöpande i åk 6-9	Lag och rätt fortgår fortlöpande i åk 6-9	Lag och rätt fortgår fortlöpande i åk 6-9
Arbeta med den nya gruppen. Stärka självförtroende Relationer <i>Jag och min självbild</i> kamrater, syskon föräldrar	Stärka självkänslan <i>Våga säga nej!</i> ANT-tema <i>Samarbete med X-gymnasiet</i> <i>Leda jämt</i>	Växa som människa <i>Kärlek</i> Diskussion om samhället och ungdomars livsvillkor	<i>Jag en samhällsmedborgare</i> <i>Ungdomsmottagningen</i> Kill- och tjejgrupper

Trygghet

För att arbeta för en tryggare skola får eleverna en karta över X-skolan där de ska markera utrymmen på skolan som de uppfattar som osäkra. Rastvaktande lärare besöker dessa ställen under sina rastvakter, som ett led i att skapa en tryggare skola. Trygghet handlar även om att förstå kunskapsmålen. X-skolan har arbetat mycket för att eleverna skall bli delaktiga i lärprocessen. Med lärprocessen menas att eleven skall vara med i processen av sitt lärande och för att detta skall vara möjligt måste han eller hon förstå hur målen är uppbyggda och hur han eller hon kan arbeta, genom att lärare har försökt att bryta ner och förklara målen.

På X-skolan finns det kamrattstödare som från början utbildats av Friends. Friends är en organisation som arbetar för att barn och ungdomar skall kunna växa upp i trygghet och jämlikhet. Friends grundades 1997 av Sara Damber. Hon har själv upplevt mobbning. Organisationen Friends har skolan som sitt huvudsakliga forum och de arbetar för att skapa trygghet men också för att elever skall undgå mobbning och kränkning. (www.friends.se)

Kamrattstödarna på X-skolan träffas regelbundet tillsammans med lärare och kurator och får varje år en dag att vidareutvecklas. Ett av kamrattstödarnas uppdrag är att ordna en trivseldag per år. Trivseldagen är tänkt att fungera som en dag för klassövergripande verksamhet där elever får chans att knyta nya kontakter men kan också fungera som en inspiration av något tema.

Alla heltidsarbetande lärare är mentorer för elever. Mentorerna informerar eleverna om den kommande veckan för att eleven skall veta, känna sig trygg. Mentorn svarar, kommenterar elevens reflektioner i loggboken och får även ta del av elevens tankar, utvärderingar. Kommentarererna är tänkta som ett sätt att coacha och utveckla eleven. Loggboken kan

dessutom innehålla information från eleven om saker eleven behöver stöd i. Eleverna träffar sina mentorer på måndagar och fredagar. X-skolan kallar mentorerna för ansvarslärare.

Demokrati och skolutveckling

Sedan några år arbetar X-skolan med lärande samtal som ett verktyg för skolutveckling. Samtal i arbetslaget genomförs minst en gång i månaden kring aktuella ämnen om elevernas lärmiljö. Detta kallas PBS, problembaserad skolutveckling. ”Problembaserad skolutveckling handlar om att, i och utifrån vardagsverksamheten, åstadkomma läroprocesser som är meningsskapande och förståelsefördjupande för såväl elever som lärare och skolledare” (Scherp, 2003, s. 8). På X-skolan finns minst en lärare per arbetslag som arbetar som lärledare. Det är även dessa lärledare som utbildat skolans elevlärledare, som leder skolans demokratigrupper. Det innebär att eleverna träffas i fasta grupper och diskuterar olika ämnen bestämda av elevråd och rektor. Elevlärledaren leder diskussionen och en lärare antecknar. Ämnena är utvalda av elevråd och rektor utifrån att skapa en god lärandemiljö. Några av de ämnen som uppkommit på demokratigruppsträffar handlar om elevens val, trivseregler utifrån X-skolans värdegrund och inköp till uppehållsrummet. Eleverna har på detta sätt chansen att vara med och utveckla skolan. Inflytande är ett perspektiv på jämställdhetsarbetet inom skolan. Demokratiträffarna är ett sätt för eleverna att vara med och påverka sin vardag. De äldre eleverna visar förståelse för vilken chans till påverkan de har.

På hösten har X-skolan en utbildningsdag för elevrådet. Elevrådet väljer en ny styrelse och elevrådet, rektor och fritidsledaren planerar verksamheten. Elevrådet och klassrådet har stort inflytande vid beslut om till exempel trivseregler, traditioner och tema/projektarbeten. Dessutom deltar elevrådets styrelse tillsammans med fackliga representanter och rektor vid anställningsintervjuer. Elevrepresentanter, från elevrådet, skall vara med i skolans kreativa grupp tillsammans med personal två gånger per termin. Kreativa gruppen arbetar med skolutvecklingsfrågor. Elever finns även med i X-skolans biblioteksgrupp där de får möjligheten att påverka vilka böcker som köps in och de har också ett visst ansvar i biblioteket. Under minst två tillfällen per läsår får två elever uppgiften att vara skolans ansikte utåt och sitta i receptionen, ansvara för caféet, hjälpa till i skolans matsalar och tömma papperskorgar samt hålla ordning. Eleverna har startat upp en idrottsförening, vilket krävs för att eleverna skall kunna delta i olika distriktstävlingar. Idrottsföreningen fyller även funktionen av delaktighet för eleven. Eleverna får vara med och planera för kommande verksamhet.

Samverkan med hemmet och reflektion

Loggboken används av alla elever för planering och reflektion av det dagliga arbetet såväl som planering av ett tema. Ett-passplaneringen, är ett schema med uppgifter från svenska, matematik, engelska SO och NO som klistras in i loggboken, varje vecka. Årskurs 6, 7, 8 och 9 har var sitt schema och dessa finns även på skolans hemsida. Föräldrar kan hålla sig uppdaterade och det finns möjlighet för dem att hjälpa sitt eller sina barn med planering och läxarbete. Utvärderingar sker genom frågor från lärarna eller genom fri reflektion.

Delaktighet

Ett mål på skolan handlar om att bli delaktig i sitt lärande och sin sociala utveckling. Här följer ett par strategier att nå detta mål. Lärare arbetar med att försöka tydliggöra kunskapsmålen, strävans- eller uppnående mål i varje enskilt arbetsmoment, muntligt eller skriftligt, genom att bryta ner målen och konkretisera. Läraren kan visa exempel på hur eleven kan arbeta för att nå målet att göra en enklare analys. I nian startas terminen med betygssamtal

där eleverna får förslag på hur de kan arbeta för att nå de mål de gemensamt enats om att arbeta mot.

Föräldrar med hög utbildningsnivå

Salsa är förkortningen för Skolverkets arbetsverktyg för lokala sambandsanalyser. Det handlar om en modell för statistik där bland annat skolor inom en viss kommun jämförs och skolans resultat av betygen, i årskurs nio jämförs, efter ett visst beaktande av skolans sammansättning av elever (Skolverket).

Forskningen säger att föräldrars utbildningsnivå påverkar elevers resultat. Nedanstående tabell visar hur många procent pojkar som finns i en viss årskurs. Som ni kan se av nedanstående tabell har pojkarna varit i majoritet åren 2005, 2006 och 2008. Tabellen visar att det finns få procent av elever med utländsk bakgrund. Den siffran delas i födda utomlands och födda i Sverige. Därefter redovisas föräldrarnas sammanlagda utbildningsnivå.

Rikssnittet för föräldrarnas sammanvägda utbildningsnivå ligger på 2,06. Detta kan jämföras med de olika värdena på föräldrarnas utbildningsnivå på X-skolan som ligger på mellan 2,47-2,58. Föräldrarna med hög utbildningsnivå ger förväntningar om höga betyg.

Under tabellen nedan finns förklaringar vad föräldrarnas sammanvägda utbildningsnivå innebär.

Skola	Andel pojkar	Andel elever med utländsk bakgrund		Föräldrars sammanvägda utbildningsnivå		Faktiskt genomsnittligt meritvärde	Modellberäknat värde	Avvikelse/ Residual	År
		födda utomlands	födda i Sverige						
Rikssnitt	51%	9%	5%	2,06		201			1998
	58%	0%	2%	2,58	228	236	-8		2005
	64%	5%	5%	2,47	229	223	6		2006
	47%	7%	4%	2,57	235	234	0		2007
	61%	6%	4%	2,49	212	228	-15		2008

Vad innebär föräldrarnas sammanvägda utbildningsnivå?

Enligt skolverket handlar det om ett. ”Medelvärde av avgångselevernars biologiska föräldrars utbildningsnivå, faderns respektive moderns högsta utbildningsnivå. (Adoptivföräldrar med adoptivbarn jämställs med biologiska föräldrar).

Utbildningsvärde 1 innebär genomgången folkskola/grundskola, utbildningsvärde 2 innebär att personen ifråga har genomgått gymnasial utbildning i högst tre år och utbildningsvärde 3 innebär att personen genomgått fjärde året på gymnasieskolans tekniska linje eller erhållit minst 20 högskolepoäng. ”...”Föräldrarnas genomsnittliga utbildningsnivå har beräknats per elev och därefter har ett medelvärde per skola respektive kommun beräknats. I de fall där uppgift om den ena föräldern saknas har sammanvägd utbildningsnivå satts lika med den andra förälderns utbildningsnivå”.

(<http://salsa.artisan.se>)

Teoretisk inramning

Detta avsnitt inleds med en forskningsöversikt, främst från Sverige. Inledningsvis presenteras några begrepp såsom mobbning, diskriminering, trakasserier och annan kränkande behandling men även ordet trygghet. Senare presenteras styrdokument som rör trygghet och jämställdhet. Därefter följer forskning om varför värdegrunden är så viktig och till sist hot mot värdegrunden. Kapitlet avslutas med olika forskning som visar på framgångsrika skolor vilket gynnar även värdegrundsarbetet. Litteraturgenomgången är tänkt som en bas för att tolka och förstå uppsatsens beskrivningar. Komplexitet i läraryrket kommer att beskrivas. Här nedan följer olika beskrivningar som knyter an till det som kommit fram i resultatredovisningen.

Förklaringar av begrepp

Nedanstående beskrivning syftar till att förklara de begrepp som använts i uppsatsen. Utvalda begrepp speglar värdegrundens ideal såsom trygghet, jämställdhet eller dess motsats såsom hot och mobbning. Först beskrivs några begrepp enligt ombudsmannen mot etnisk diskriminering, DO.

Diskriminering handlar om en behandling som vid jämförelse är sämre än hur en annan person blir bemött, utifrån etnicitet, kön, eller sexuell läggning. Trakasserier kan handla om kommentarer om kön, religion, sexuella läggning eller funktionshinder (www.jamo.se). Ordet kränkning innebär att försvaga, förstöra eller överträda, enligt svensk etymologisk ordbok. (www.runeberg.org)

Mobbning enligt nationalencyklopedins beskrivning:

”Att en eller flera individer upprepade gånger och under en viss tid tillfogar en annan individ skada eller obehag. Mobbning förutsätter en viss obalans i styrkeförhållandena: den som blir utsatt, mobboffret, har svårt att försvara sig mot den eller dem som angriper. Mobbning kan ske direkt, med fysiska eller verbala medel, eller indirekt, t.ex. genom social isolering ("utfrysning")”.
(www.ne.se)

Jämställdhet kan förklaras med två olika perspektiv, det kvantitativa och det kvalitativa perspektivet. Jämn könsfördelning är en beskrivning av det kvantitativa och det kvalitativa handlar om att ha samma skyldigheter, rättigheter eller möjligheter. (Hedlin, 2006)

Ordet trygghet finns inte förklarat i nationalencyklopedin eller SAOL. Du hittar endast böjningar av ordet. Är ordet trygghet så självklart i sin betydelse? I Internets synonymlexikon finns följande förklaring på trygghet. ”lugn, ro, säkerhet, skydd” (www.synonymer.se).

Styrdokument

Lärare har ansvar att hjälpa eleverna utveckla en social kompetens, det vill säga att hjälpa eleven att hantera en viss situation. Det handlar också om att skapa en trygghet för barn, elever. I artikel 26 i FN:s Barnkonvention finns följande förklaring: ”Konventionsstaterna skall erkänna rätten för varje barn att åtnjuta social trygghet, innefattande socialförsäkring och skall vidta nödvändiga åtgärder för att till fullo förverkliga denna rätt i enlighet med sin nationella lagstiftning” (www.barnombudsmannen.se).

Likabehandlingsplanen är ytterligare ett sätt att styra upp värdegrunden. Den har endast varit igång ett par år. Likabehandlingsplanens syfte handlar om att understödja elevers lika rättigheter. Det finns både regler för det förebyggande arbetet och om en kränkning inträffar. (www.skolverket.se)

Värdegrunden ett aktuellt och debatterat ämne

Vi lever i en värld av förändringar. Det innebär nya behov av en gemensam etik. Skolverkets värdegrundsarbete grundas på möjligheter men svårigheter presenteras också. I Skolverkets publikation *Med demokrati som uppdrag* (2000) diskuteras värdegrundens uppdrag som en pågående process, inte en isolerad företeelse. Värdegrunden handlar såväl om ett lärande som fostrande funktion i skolan. En kompetens handlar om förmågan att kommunicera även när uppfattningar inte stämmer överens. En annan kompetens, en demokratisk kompetens, handlar om ett deltagande och påverkande.

Eva Johansson och Barbro Johansson (2003) skriver om läraryrkets komplexitet där lärare har flera roller som utbildare, uppdraget att fostra och stödja men också att bedöma och värdera. Osäkerhet i yrket skapas då lärare tvingas ta ställning utan att hunnit reflektera över situationen.

Enligt Johansson/Johansson fattas det fortfarande forskning kring interaktionen mellan elever och pedagoger. ”Den etik som barn och vuxna upplever behöver inte förstås och tolkas på samma sätt” (Johansson & Johansson, 2003, s. 24).

Värdegrunden genom handling och kommunikation

Att anpassa arbetssättet, som lärare, så att det gynnar varje elev och att ingripa mot ett bråk är två exempel på handlingar i värdegrundsarbetet. Att diskutera dilemman med elever kan visa på ett kommunikativt värdegrundsarbete. ”En lärares kunskap är säkert till stor del praktisk. Det är en speciell slags kunskap som kännetecknas av att möjliggöra handling. Det räcker inte med att kunna undervisa. Läraren måste också kunna lyssna på eleverna, sätta sig in i deras hemförhållanden, inge förtroende och lösa konflikter” (Stigendal, 2008, s. 81). Det krävs även att som lärare arbeta med elevinflytande, lita på att eleverna tar ansvar. ”Eleverna måste helt enkelt få vara med och bestämma, om både former, innehåll och regler. Läraren har ett ansvar för att uppmuntra detta medbestämmande och skapa gynnsamma förutsättningar för det” (Stigendal, 2008, s. 89). Det finns riktlinjer i läroplanen (LPO 94) för elevinflytande. Det kan handla om möjligheter att planera och utvärdera undervisningen tillsammans med eleverna.

Elever som inte gör väsen av sig

Vissa elever märks, tar plats och kommer med inlägg i exempelvis en debatt, medan andra elever är tysta eller ouppmärksammade. De ouppmärksammade eleverna är i riskzonen eftersom de ibland glöms bort av kamrater och lärare. Tidigare uppmärksammades främst tysta flickor. Uppmärksammade elever finns i varje klass och de kräver inte bekräftelse av läraren men det är lärarens ansvar att se och uppmärksamma alla sina elever. Här kan arbetslaget vara ett stöd för det finns oftast någon som lyckats få kontakt.

Här följer en checklista som kan vara en utgångspunkt i samtalet med ”osynliga” elever. ”

- Vad är hon speciellt intresserad av just nu?
- Vad tycker hon bra och illa om i skolan?
- Hur har hon det med sina klasskamrater?
- Vad går bra och vad går mindre bra?” (Høiby, Levin & Thulin, 2007, s. 28)

Hot mot trygghet

Skolan skall vara en trygg punkt, för en del elever kan skolan vara barnets enda trygga punkt. Skolverket (2003) har granskat kränkningar av olika sorter. De är vanligast i årskurs 8 och oftast är flickor drabbade. De utsätts för könsord och andra sexuella uttalanden. När det handlar om kränkningar av pojkarna är homosexuellt relaterade det vanligast förekommande. På nedanstående Internetadress kan eleven få information om hur de kan gå tillväga om de skulle bli utsatta för kränkningar.

”Du ska inte behöva bli kränkt i skolan! Det första du kan göra är att direkt vända dig till killarna och säga att du inte vill bli kallad för hora. Du kan också be en kompis eller en vuxen i skolan om hjälp om det känns jobbigt att säga till själv. Om killarna fortsätter efter du har sagt till, måste du vända dig till någon på skolan, som har ett ansvar att hjälpa dig och se till att killarna slutar. Prata med någon i skolpersonalen som du känner förtroende för. Om skolan inte gör något kan du kontakta Barn- och elevombudet eller JämO”. (www.jamombud.se)

Jämställdhet

Under denna rubrik kommer litteratur att redovisas som behandlar jämställdhet. Följande beskrivningar är generella och tänkta för att inspirera eller genom att ge ytterligare beskrivningar av X-skolan.

Skolan skall stärka både flickor och pojkar utifrån deras olika behov. På X-skolan har det funnits en läsgrupp för pojkar för att stimulera till ökat läsande då pojkar inte alltid visar intresse för läsning. ”Skolan skall även komplettera och kompensera för det som pojkar och flickor speciellt behöver. Likaså skall man skapa utrymme för såväl pojkar som flickor att prova och utveckla icke-könstypiska intressen och färdigheter” (Forsberg, 1998, s. 13). Könsdiskriminering handlar om att pojkar eller flickor blir sämre hanterade i skolan. (www.jamombud.se).

Maria Hedlin arbetar som doktorand vid Genusforskarskolan i Umeå och hon har skrivit en bok om jämställdhet. I den beskriver hon (2006) ett samband mellan hur högt man värderar sin arbetsplats när det gäller jämställdhet. Ju högre skattning av arbetsplatsen är, desto högre chans till omedvetenhet. Föregående mening ger otrygghet i praktiken om personal inte är medveten utan tror sig vara duktig på att efterleva jämställdhet men istället inte skapar lika behandling av flickor och pojkar. ”Det är numera väldokumenterat att vuxna i stor utsträckning behandlar pojkar och flickor olika. Även om kunskapen har blivit större de senaste åren är många fortfarande ganska omedvetna om detta” (Hedlin, 2006, s. 58-59). På 1990-talet hade man, i Gävletrakten ett projekt på förskolorna som leddes av Ingemar Gens. Genom videofilmning blev det tydligt att flickorna tidigt uppmuntrades att lära sig anpassning till gruppen. Pojkarna däremot sanktionerades att ta plats. De bröt mot regler, uppmärksammades genom negativ sådan, men de blev hjälpta fort. (2006)

Jämställdhet, den kvalitativa aspekten, enligt Hedlin är målet ”att män och kvinnor i framtiden ska ha samma möjligheter, skyldigheter och rättigheter, inte bara formellt utan även reellt” (Hedlin, 2006, s. 12). Genom diskussioner och reflektioner mellan lärare på skolan kan man komma långt.

Här nedan följer några exempel på bra frågor, enligt Hedlin som kan användas på skolan. ”Hur kan det komma sig att det är mer tillåtet för flickor att bete sig på det här viset? Varför får pojkar lättare ett godkännande i vissa lägen? Vilka förväntningar har vi på pojkar respektive flickor i en viss situation?” (Hedlin, 2006, s. 94-95).

Det kan vara bra att inför ett samtal enas om diskussionsregler.

- ”Utgå från kunskap så att diskussionen inte fastnar i löst tyckande.
- Egna erfarenheter är betydelsefulla, men det är samtidigt viktigt att alltid reflektera över hur representativa de är.
- Var noga att hålla en korrekt ton i gruppen.
- Bemöt varandras argument på ett sakligt sätt” (Hedlin, 2006, s. 101).

Lärare skall ”verka för att flickor och pojkar får ett lika stort inflytande över och utrymmet i undervisningen (*Lpfö 98 och Lpo 94*)” (Myndigheten för skolutveckling, 2003, s. 12). Detta citat är taget ur häftet *Hur är det ställt? Tack ojämt* I samma skrift skriver Orms att pojkar eller flickor inte bedöms som individer utan efter kön. Vanligast är att pojkar får allt större utrymme, ju längre upp i årskurserna de kommer. Typiska drag hos pojkarna är tävling, tuffhet och dominans. Flickorna tar mer plats än tidigare även om detta varierar. Flickor med välutbildade föräldrar märks mer. (2003) Diskussioner har förts på X-skolan om att arbeta med jämställdhet i höst. Några lärare skall låta videofilma sig.

Att flickor och pojkar är olika fysiskt är vi överens om men hur är det med det psykiska? Flickor kan raskt förkläda sig, låtsas som inget hänt, efter att ha kränkt någon kamrat. ”Det aggressiva beteendet hos flickor är ofta svårare att få syn på. Pojkar visar snarare en öppen och klumpig aggression och avslöjas därför oftare” (Guggenbühl, 1998, s. 104).

Gullbrandsen (1994) prövar olika sätt att fördela tiden lika mellan pojkar och flickor. Författaren vill få eleverna att förstå, vilka elever som får och använder mest tid av läraren på en lektion. I undersökningen lånar därför läraren 27 tidtagarur till sin klass med lika många elever och ber dem ta tiden varje gång hon hjälper dem, för att få dem att mäta hur mycket tid de får av henne. Läraren vill även uppmärksamma vilka som inte får någon tid. Pojkarna fick, använde mest tid. En annan undersökning går till så att varje gång en elev får hjälp antecknas detta under pojkar eller flickor. Pojkarna fick svara fler gånger men det ville de inte tro på utan tillsätter observatörer för att kontrollera detta.

Det kan kännas svårt att säga till en kollega om man tycker att hon eller han kränker en elev. Författarna Ekelund, Dahlöf uttrycker sig så här: ”Mana fram ditt civilkurage genom att fundera över vem det är som behöver skyddas: är det en förtryckande vuxen eller ett barn som saknar makt? Välj barnets perspektiv när du tar upp det med din kollega: Såg du hur rädd/ledsen han blev när du sa till så där?” (Ekelund & Dahlöf, 2005, s. 29).

När det gäller könsmönster, i skolan, skriver Elisabet Öhrn, professor på Göteborgs universitet, på uppdrag av Skolverket en rapport om en större förändring än tidigare utifrån pojkars och flickors beteende. Den nya variationen i handlingsätt kan inte endast tolkas utifrån kön utan måste ses i ett större sammanhång av undervisningstillfälle och social bakgrund. ”Elever med utländsk bakgrund har generellt sett lägre slutbetyg i grundskolan än elever med svensk bakgrund, men flickor med utländsk bakgrund har genomsnittligt bättre resultat än pojkar med svensk bakgrund” (www.skolutveckling.se). Hur val av arbetssätt och innehåll har verkan på resultaten för pojkar respektive flickor vet man lite om var en slutsats i ovanstående kunskapsöversikt.

Arbete med olika lärostilar har tidigare nämnts, som något som gynnar eleverna. Det är inte säkert att eleven själv vet vilken lärostil som passar henne eller honom bäst. Med lärostil menas här det sätt en elev lär sig bäst. Men med utgångspunkt från en enkät kan elever göra en självskattning. Ett sådant test gjordes i nian på X-skolan för att eleven skulle få en ny

förståelse om sitt lärande. Olika påståenden fanns i enkäten om ”hur eleverna vill ha det beroende på ljud, ljus temperatur, studiemiljö, fysiska faktorer som rörelse, måltider samt sociala grupperingar. Enkäten visade om eleven är analytisk eller holistisk samt om han/hon har en dominerande visuell, auditiv eller kinestetisk inlärningskanal. Enkäten avser den arbetsstilsanalys som Prashing har utvecklat” (Rönnerman, (red) 2004, s. 39).

Genom att formulera tydliga och informativa skriftliga omdömen, förstår eleven och föräldrar hur de skall arbeta för att utvecklas. Omdömet kan beskrivas utifrån ett nuläge och sedan tips på hur de kan arbeta för att nå ett nyläge. Detta senare kan ske genom att visa på matriser som skolan skapat. (www.skolverket.se)

Alla som arbetar i skolan är viktiga för eleverna. Det handlar att skapa en skola som är förebild för vårt samhälle. ”Många elever får inte så mycket erfarenhet av vardagsdemokrati, människolivets okränkbarhet och alla människors lika värde i sina liv utanför skolan. Då är det desto viktigare att skolan förverkligar dessa ideal” (Stigendal, 2008, s. 87-88).

Ytterligare goda exempel handlar om den process som sker i arbetslaget när laget tillsammans skapar en läroprocess och utväxlar erfarenheter. ”Populärt brukar det uttryckas i termer $1+1=3$ Genom att människor formar gemensam förståelse innebär det kollektiva lärandet att den kunskap och kompetens som skapas är större än summan av de enskilda individernas kunskap och kompetens” (Ohlsson, 2004, s. 48).

I forskningen, litteraturen beskrivs vad som är utmärkande för en framgångsrik skola. Det handlar om tydlighet om vad som gäller i fråga om rättigheter och skyldigheter i skolan skapar trygghet. Måttfulla sanktioner när eleven inte följer skolans regler. Stöd och uppmuntran till eleverna gör att de försöker mer. Lärare som förebilder och föräldramedverkan gynnar elevers välmående och resultat enligt Berg, Scherp red. (2003) Det innebär på X-skolan finns trivselregler. När någonting hänt tas detta upp i diskussioner med berörda elever. Om det är allvarliga företeelser kontaktas mobbningsgrupp och föräldrar. En god kontakt med föräldrar gynnar eleven. Loggboken och mailkontakter är vanligt förekommande. Våga vara vuxen är en fras som används i diskussioner på skolan och där lärare är förebilder.

Frirumsmodellen

Gunnar Berg, (2003) skildrar skolutveckling genom frirumsmodellen. Det är en teoretisk modell av skolan. Det handlar om att utveckla skola, utnyttja det så kallade frirummet, i den finns en inre och en yttre gräns. ”Frirumsmodellen styrinstrument: läroplaner kommunala regelsystem mm. Frirumsmodellens inre gränser är skolans historia, samhälliga traditioner, yrkesnormer, närmiljöfaktorer. Skolutveckling kan ses som en process vars syfte är för elevernas bästa - upptäckt och erövra det tillgängliga frirummet” (Berg, 2003, s. 31). Den yttre gränsen styrs av stat och samhälle genom lagar och styrdokument. Berg vill genom en kartläggning ta reda på behovet av skolutveckling, med hjälp av elever och lärare.

Kartläggningen genomförs med hjälp av brev från personal, om hur de upplever sin arbetsplats. Detta skulle kunna innebära att all personal skriver hur de upplever sitt arbete på arbetsplatsen (allmänt) eller utifrån ett jämfällt perspektiv. Brevet kan sedan analyseras av kreativa gruppen. Denna arbetsgång skulle visa på en bottom-up karaktär av ett nuläge och ge idéer för ett nyläge. Bottom-up perspektivet handlar om ”verkställargrupperna av starka professioner som har ett tolkningsutrymme vad avser implementeringsarbetets innehåll och form” (Berg 2003, s. 35).

Syfte

Syftet är att undersöka vilka likheter och skillnader det finns i elevers och lärares sätt att uppfatta sin egen och andras efterlevnad av värdegrunden. Med efterlevnad menas hur väl skolans mål för värdegrunden följs utifrån intervjuavaren. Syftet är också att beskriva hur lärarna, i vad man kan utläsa från intervjuavaren, återknyter till X-skolans värdegrund.

Frågeställning

Vilka likheter och skillnader finns i elevers och lärares sätt att uppfatta sin egen och andras efterlevnad av värdegrunden?

Urval

Jag har valt en liten grundskola för 12-16 år i västra Sverige där jag arbetar som lärare. Min förhoppning är att undersökningen skall bidra till den lokala skolutvecklingen. Skolan har lärarutbildad personal, få elever med utländsk härkomst och eleverna växer upp under goda socioekonomiska villkor. De flesta elever kommer från hem där de får stöd i sina studier, de har aktiva föräldrar som vill vara med och påverka i skolan.

Undersökningsgrupp

Målgruppen för djupintervjuer var elever och lärare på X-skolan. Med djupintervjuer menas detaljerad information av den praktik, som undersöks. (Denscombe, 2009) När jag efterfrågade intresset att ställa upp på intervjuer bland lärarna fick jag många som kunde tänka sig att ställa upp, vilket kändes inspirerande. Strategin inför urvalet har varit att alla arbetslag skall vara representerade. Det finns en blandning av kön, ålder och hur länge man arbetat på skolan. Sex lärare har intervjuats på skolan, tre män och tre kvinnor. Alla arbetslag är representerade. Respondenterna har olika ålder, undervisar i flertalet ämnen. Några lärare är nya på skolan, andra har varit här ett par år, några har arbetat på skolan sedan skolans startades. Bland lärare och elever fanns även olika etniska bakgrunder representerade. I undersökningsgruppen fanns det sex stycken elever, lika många flickor som pojkar. Alla går i nian, vilket innebär att de gått på skolan i fyra år. De känner mig väl och jag hoppas detta gjort dem trygga, vilket har stor betydelse under intervjun. Jag har frågat nians elever om de kan tänka sig ställa upp på en intervju och många har sagt ja till detta. Urvalet har därför skett mest utifrån vilka som har haft håltimmar när jag också har haft det. Jag har eftersträvat att få lika många flickor som pojkar i undersökningen. Detta innebar att varannan elev som intervjuades var flicka. Få elever har velat ställa upp efter skolans slut.

Urvalet av respondenter skall vara relevant för att spegla undersökningens frågeställning, (Trost, 2007). Det handlar om att intervjuva både lärare och elever för att senare tolka deras uppfattningar om värdegrunden. ”Det krävs dock mycket arbete med frågeformuleringar och svarsalternativ. Frågorna måste göras intressanta, relevanta och begripliga” (Stigendal, 2008, s. 114). Tydligheten på frågorna är viktig så respondenterna svarar på avsedd fråga.

Metod

En kvalitativ metod

I en kvalitativ metod handlar målet om att ”finna kvalitativt olika uppfattningar som kan täcka större delen av variationen i uppfattningar” (Stukat, 2009, s. 34). Det innebär med utgångspunkt från respondenternas svar hitta likheter och olikheter samt redogöra och förstå innebörden i deras svar. ”Den kvalitativa intervjun är en unikt känslig och kraftfull metod för att fånga erfarenheter och innebörder ur undersökningspersonernas vardagsvärld” (Kvale, 1997, s.70). Via intervjun kan respondenterna beskriva sin ståndpunkt, ur eget perspektiv och andras. Denna uppsats kommer att redogöra för elever och lärares uppfattningar om värdegrundens efterlevnad på en skola i västra Sverige.

Datainsamlingsmetoder

Genom att använda flera metoder har jag tänkt göra en triangulering. Det innebär, i denna undersökning, att en enkätundersökning, utan vetenskapliga anspråk, är utgångspunkten inför djupintervjun. Förklaringarna om hur lärare och elever upplever att lärare efterlever värdegrunden bildar basen till djupintervjuerna. De kategorier som genomsyrar värdegrunden handlar om trygghet, kommunikation och handling. Enligt Stukat (2005) är insamlingsmetoden ett verktyg som bör anpassas till olika ändamål. Enkätundersökningen står för ett mer heltäckande verktyg än intervjun som istället går på djupet.

Enkät

Enkäten utgår från skolans tolkning av värdegrunden, det vill säga från de mål som nämns i inledningen, sidan 5. Målen, finns även, överst på enkäten, se bilaga 1. Enkätundersökning, har fasta svarsalternativ men möjligheten att även fritt komplettera svaren.

Intervjuer

Från den inkomna informationen från enkäten framkom idéer till intervjufrågorna se bilaga 2. Viktiga begrepp att utreda på djupet var: trygghet, självkänsla, kränkningar, och respekt. Ytterligare frågor handlade om de mål som finns för X-skolan, X-skolans tolkning av värdegrunden och vad en god lärandemiljö innebär samt om flickor och pojkar behandlas lika. ”Ett av de viktigaste och vanligaste arbetsredskapen inom utbildningsvetenskap är intervjun” (Stukat, 2009, s. 37). Semistrukturerade frågor, valdes i intervjuerna, vilket innebär att både elever och lärare får samma frågor. Det är viktigt att utgångsfrågorna är de samma för att kunna jämföra svaren. Följdfrågorna varierar däremot, de bestäms av vad som berättats och vad som behöver förklaras ytterligare. Respondenterna fick möjlighet att med egna ord beskriva sina uppfattningar om värdegrunden på skolan. Respondenterna uppmuntrades att svara så utförligt som möjligt och jag försökte lyssna, förhålla mig tyst för att ge chansen till att nytt stoff att komma fram, men även att ge tid till eftertanke hos respondenterna.

Forskningsetiska överväganden och val av metod

Det finns etiska aspekter att ta hänsyn till, enligt *Forskningshandboken*, nämligen ”att kollegornas aktiviteter närmast ofrånkomligt också hamnar under luppen” (Denscombe, 2009, s.177). Det var viktigt att aidentifiera både lärare och elever och endast referera till bokstäverna A-F alternativt a-f och att inte uppge lärarnas ålder eller ämneskompetens hopkopplat då detta på X-skolan skulle kunna identifiera lärarna.

Precis innan starten av intervjuerna informerades både elever och lärare att inga namn kommer att nämnas i uppsatsen och att intervjumaterialet kommer att aidentifierats. (Forskningsetiska principer, 2002)

Det har varit min intention att förhålla mig opartisk i undersökningen men det finns risk för att jag inte helt lyckats tvätta av en viss infärgning. (Denscombe, 2009) ”Forskarens identitet, värderingar och föreställningar blir en del av ekvationen – en inbyggd komponent vars inflytande på forskningsprojektets slutsats inte går att bortse från (Bull 1990)” (Denscombe, 2009, s. 100). Detta innebär att forskaren har ett ansvar att reflektera över den egna förförståelsen.

Tillvägagångssätt

På vårterminens föräldramöte för årskurs 9 informerade jag föräldrarna om att jag kommer att genomföra intervjuer av några elever och att deltagandet är frivilligt. På en arbetsplatsträff fick lärarna frågan om de kunde tänka sig att intervjuas och övervägande antalet visade intresse.

Inför intervjuerna valde jag en enskild plats med en bandspelare så att jag aktivt kunde lyssna och göra iakttagelser. Målet var om möjligt utveckla en dialog kring frågor om värdegrunden. Det är viktigt att det är respondentens röst, uppfattningar och inte intervjuarens som ska få spelrum. Intressefokus ska vara på frågeställningar och respondentens svarande och följdfrågor. De frågor jag valt var inte långa, krångliga eller dubbla. För att vara säker på att jag förstått svaren från respondenterna har jag ställt följdfrågor. Ibland har jag inlett följdfrågorna med ett påstående följt av: är det så här du menar? Följdfrågorna är tänkta för att få veta mer och att säkerställa reliabiliteten och validiteten. Enligt Kvale (1997) används troligen för få ledande frågor i kvalitativa intervjuer.

I kvalitativa intervjuer vill man att respondenterna skall beskriva sin uppfattning om någonting, med egna ord. Därefter följer en transkribering av vad respondenterna sagt. Detta är en tidskrävande metod. Efter flertalet genomläsningar försöker man hitta mönster, likheter och olikheter som man kan bruka för att skapa kategorier. I resultatredovisningen kommer jag att beskriva mitt material utifrån de variationer i svar jag fått från de semistrukturerade intervjufrågor som finns i bilaga 2.

”Resultatet brukar bli att man finner ett antal kvalitativt åtskilda uppfattningar eller sätt att tänka. Metoden är mycket tidskrävande och antalet informanter blir därför litet” (Stukat, 2009, s. 34). Antalet intervjuer kunde jag från början inte fastslå, först när jag inte fick ytterligare kvalitativ fakta slutade jag. Det blev sex stycken lärare och lika många elevintervjuer.

Undersökningens trovärdighet och tillförlitlighet

Validitet och reliabilitet passar inte så bra att använda när det handlar om kvalitativa studier. Då kan det vara bättre ”att tala om trovärdighet och den visas enklast och kanske bäst i anslutning till presentation och diskussion av använd metod och alternativ till den” (Trost, 2007, s. 65). Det är min förhoppning att eleverna vågar vara helt uppriktiga, men det finns en risk för att några är rädda för att inte få lika höga betyg om de kritiserar mig, då några av eleverna betygsätts av mig.

Deskriptiv validitet

När det handlar om reliabiliteten är det viktigt att eleverna uppmanades att tänka på hur arbetet med värdegrunden ser ut över tid och inte bara de senaste dagarna. Ju yngre eleverna är ju kortsiktigare tänker de, kanske tänker de inte in hur de vanligtvis blir bemötta, utan dagsformen påverkar dem, kanske har några elever fått tillsägelser strax innan de skall fylla i enkätundersökningen och detta kan påverka.

Generaliseringsbarhet

Mina beskrivningar kan endast användas på den undersökta skolan. ”Huvuduppgiften för det kvalitativa synsättet är att tolka och förstå de resultat som framkommer, inte att generalisera, förklara och förutsäga” (Stukát, 2005, s. 32). X-skolan, har chansen att använda materialet till fortsatt tolkning och fortsatt arbete med utveckling av värdegrunden.

Genom att göra en triangulering det vill säga använda flera metoder, där dessa kompletterar varandra, kan man enligt Stukát ”få ett bredare och mer generaliserbart resultat” (Stukát, 2005, s. 32).

Resultat – del 1

Resultatet kommer att redovisas i två delar. Del ett beskrivs nedan utförligt och del två beskriver lärares och elevers efterlevnad utifrån X-skolans mål, längre fram i uppsatsen.

Under ovanstående rubrik kommer resultatet att introduceras utifrån de intervjufrågor som ställdes till lärare och elever. Varje fråga, se bilaga 2, gav många exempel på svar och att redovisa allt skulle ta alltför stor plats. Urvalet, av citat, har skett utifrån att visa exempel med så stor bredd som möjligt. Av den anledningen skildras en del av dessa redogörelser som grund för analysen. Därför kommer resultatet redovisas tematiskt från följande teman: en god lärandemiljö, *hot* mot en god lärandemiljö och hur man kan skapa en god lärandemiljö. Den tematiska redovisningen visar exempel på efterlevnaden både i goda och dåliga miljöer. För att skilja lärarnas svar från varandra benämns de med versalerna A, B, C, D, E. Elevernas citat benämns med gemenerna a, b, c, d, e.

För att få en överblick av intervju svaren från respondenterna, jämfördes svaren på varje fråga för sig, för att om möjligt upptäcka gemensamma innehållsmässiga drag. Det mönster som uppstod kan sammanfattas under följande kategorier.

- Trygghet
- Kommunikation
- Handling

En god lärandemiljö ur lärarnas synvinkel

I grunden handlar en god lärandemiljö om trygghet. Barn har i skolan rätt att åtnjuta trygghet enligt FN:s barnkonvention. Lärarnas intervjuer redovisas genom citat, för att ge exempel på vad lärarna sagt. Efter detta kommer en kort summering av vad som framkommit från lärarnas svar. Genom olika handlingar, men också genom kommunikation, visas exempel på en god lärandemiljö.

Här följer exempel vad lärare menar med handlingar: att våga röra sig, gå överallt i skolan är ett sätt att se på trygghet. ”Alla elever kan gå i korridoren, utan bli knuffade på, utan att bli trakasserade, utan att få dumma kommentarer” (A).

Trygghet presenteras som ett villkor för en god lärandemiljö. ”Trygghet är en förutsättning för en bra skola tycker jag. Att man är i en trygg miljö” (D).

Sedan handlade svaren dessutom om att vara välmående utan oro i magen eller huvudet när man är i skolan. ”Det betyder att man mår bra och att man inte känner sig osäker. För eleverna att slippa komma med en klump i magen kan jag tänka mig. Känna sig säker, våga uttrycka sin åsikt utan att få skit för det och samma sak gäller väl för personal också tycker jag” (E).

Lärare som går omkring, visar sig på skolan, i korridorer, ger trygghet. Storleken på skolan gör det lättare att se alla elever. ”Genom att lyssna vara närvarande när man har rastvakt inte bara stå någonstans utan gå runt, vara med eleverna. Jag tycker att det fungerar väldigt bra på den här skolan genom att det fysiskt är en liten skola. Vuxen tätheten känns större, fast den inte är det för att skolan är så liten, det känns bra och det är bara att fortsätta med detta, vi är lyhörda och noga och visa att detta är inte ok för mig som lärare...” ”Vi sätter tydliga gränser.” (A)

Trygghet handlar om att man slipper vara ensam. ”Att de inte känner sig förtryckta. Man skall känna sig trygg, man far inte illa, man mår bra. Man är inte mobbad. Man mår bra när man lämnar skolan och när man vaknar på morgonen. Sedan kan det vara jobbigt att gå till skolan för att det kan vara mycket att göra. Man har kompisar” (B).

Följande förslag på kommunikation hittades bland lärarnas svar. När man är trygg vågar man prata, uttrycka sin åsikt. ”Att eleven vågar kommunicera, prata fritt” (C).

Eleverna kan tala utan att andra elever har synpunkter på detta. Att prata utan att någon kommenterar” (A).

Trygghet utifrån lärarnas perspektiv

Trygghet speglas från många perspektiv i lärarnas kommentarer. Att våga uttrycka sin åsikt är ett exempel ett annat är att ha en kompis. Trygghet skapas genom tydliga gränser och genom att bekräfta eleven.

En god lärandemiljö ur elevernas synvinkel

Trygghet är viktigt i en god lärandemiljö. Det betyder att eleverna kan koncentrera sig på lärandet och de behöver inte oroa sig. Här följer citat från intervjuerna om vad eleverna anser trygghet betyder.

Det ger förutsättningar för att få kunskap. ”Allt! Viktigt för att lära sig” (b).

Lärare som rör sig ute bland elever på raster och vidtar åtgärder vid behov. Detta skapar trygghet. ”Man blir trygg med lärare som ger sig tid, som följer upp när något händer, ingriper vid incidenter” (b).

Eleverna är i skolan en stor del av dagen. Trygghet är att ha en vän.” Det betyder väldigt mycket, för att man är här hela tiden, större tiden, här större delen av veckan och man har sina kompisar, det betyder det är som en liten familj det är viktigt för skolarbetet också. Att det går bättre med skolarbetet” (d).

Trygghet kan betyda att se framemot att gå till skolan. ”Det är ju asså, att alla känner sig trygga, såklart att när jag känner mig trygg är när jag kan se framemot att gå till skolan, när jag går och lägger mig på kvällen att det inte finns något jag är rädd för, i skolan, i själva skolmiljön” (e).

Trygghet utifrån elevernas perspektiv

Eleverna framför vikten av trygghet, för att lära sig. De förklarar känslan av trygghet men eleverna framför också behovet av en av en vän. Lärares närvaro uttrycks som trygghet och att lärare ingriper, sätter gränser.

Likheter och skillnader mellan vad lärare och elever har uttryckt

Det finns inte några större skillnader mellan lärare och elever när det handlar om att beskriva en lärande miljö. Eleverna beskriver mer om sin känsla för trygghet.

Kommunikationens betydelse i en lärandemiljö ur lärarnas perspektiv

Att kunna kommunicera, föra ett samtal med eleverna är av yttersta vikt för en lärare. När eleverna känner sig trygga med läraren och med kamraterna fungerar gruppen.

Att eleven blir bekräftad, får respons och blir tränad för att klara muntliga redovisningar gör att eleven att växer. ”En miljö där eleverna vågar att säga fel, där de känner sig trygga, gruppdynamiken skall vara bra också, att man blir sedd. Det är en bra lärandemiljö. Det skall finnas material, som fungerar. Både det fysiska och det mentala är viktigt. Hur har du arbetat för att få ihop en bra gruppdynamik? Om jag har turen att få börja i en sexa, då jobbar jag med det

muntliga att de får redovisa för varandra, och sedan att man utvecklar det och sedan grupprevisningar för storgruppen och sedan enskilda redovisningar för gruppen. Det är viktigt att de vågar prata inför klassen. Inte alla, men målet att om man har en klass från sexan till nian så skall de våga på ett helt naturligt och odramatiskt sätt redovisa.” (A)

Läraren äger i sitt uppdrag rollen att vara ledaren och har chansen att skapa regler för kommunikationen. Inkorrekt svar bör accepteras i en god lärandemiljö. ”En miljö där alla känner sig trygga. Där alla kan uttrycka sin åsikt utan att någon skrattar åt ett felaktigt svar. Sedan kan man skratta åt ett felaktigt svar om man skrattar med någon inte åt någon. Det är viktigt. Det skall vara ett tillåtande klimat, där alla vet var gränserna går” (E).

Det handlar om att bygga upp ett förtroende, som mentor.

”Arbeta med att skapa en god relation och det innebär att alla är lika värda. Det finns ingen hierarkisk skillnad” (C).

Och det handlar om att bygga upp respekten genom att skapa en god relation.

”Det är återigen relationen som är den viktiga. Respekten är inget du får det är något du förtjänar” (E).

Lärare kan hjälpa till för att skapa nya kontakter, för att lära känna nya kamrater.

Lärare kan också lära eleverna hur de tar kontakt. ”Att hela tiden lyfta fram hur man beter sig rätt när man söker kontakt. Hur man talar till det motsatta könet på rätt sätt, så att det inte blir fel. Det kan ju vara så att den som söker kontakt inte är socialt utvecklad. Man kanske har haft få kompisar. Genom Livskunskapen lyfter dessa elever så att de får kunskapen. Jag arbetar med det sociala” (B).

Respekt mellan lärare och elev och mellan elever skall vara självklar. ”Dels att eleverna respekterar varandra att man har rätt att vara olika man har rätt att tycka olika och man skall få säga det högt det man står för och att det skall vara helt ok. Vi lärare måste respektera eleven och vad de tänker och vara ödmjuka på deras sätt att vara och lika skall eleverna vara” (F).

Det skall vara klara roller mellan elever och lärare - läraren är chef och coach. ”Det är viktigt att ta åt sig feedback från elever. Miljön mellan elev och lärare skall vara utvecklande. ”Genom att ha klara roller, läraren skall vara ledaren”...”Eleven ser upp till lärare som har bra kunskaper. Har man byggt upp detta kan man sedan släppa något. Det man måste är att skapa klara roller” (B).

Kommunikationens betydelse i en lärandemiljö ur elevernas perspektiv

Att känna trygghet är grunden för att man skall våga fråga. ”Även om man inte är rädd för läraren, så kan man ändå känna att man skall kunna prata med alla på ett avslappnat sätt, jag kan känna själv att jag känner mig väldigt trygg på skolan. Det är så att jag känner att jag kan prata med alla. Men det är inte så att jag säger vad som helst till vem som helst” (e).

Att få positiv respons, en bra kommunikation mellan elever och lärare och bygger upp elevens självförtroende. ”Vi får positiv feedback, det är väl saker som kan hjälpa självförtroendet. Och livskunskap det stärker också självförtroendet, att få prata i grupp. Lite är att lärarna är ”ute”, vi har kontakt med lärarna. De äter med oss och det hjälper också självförtroendet att få prata med en vuxen, utanför skolarbetet så att säga. Det är en liten skola det är betydande. God stämning alla känner alla, man känner eller känner till alla lärare och det andra klasserna ganska bra. Det gör också att det skapar trygghet” (f).

På lektioner ger lärarna respons på arbeten. ”Betonar det som är bra, ger konstruktiv kritik” (b).

Chansen att genom kommunikation i lärledargrupper ha möjlighet att påverka skolans verksamhet, utrustning av elevutrymme och möjligheter att lära känna nya kamrater. ”Jag tror att man skall umgås mellan årskurserna på lärledarträffar och fotbollsdagen. Vad betyder lärledarträffar? Vi har två träffar per termin i fasta grupper med två till tre elever från varje årskurs för att diskutera olika ämnen. Alla har några frågor som tagits fram av elevrådet. Det kan handla om uppehållsrummet hur det skall skötas, var datorerna skall stå, hur elevens val skall utformas eller förbättras. Lärare sitter med men är endast sekreterare” (b).

Likheter och skillnader mellan elevers och lärares uppfattningar

Utifrån lärarnas och elevernas svar handlar en god lärandemiljö om, trygghet, självförtroende, en god kommunikation mellan elever och lärare. Lärarna påpekar att ledarens roll är att hjälpa till i kontakten mellan elever.

Hot mot en god lärande miljö

Hot mot en god lärande miljö kan handla om kränkningar, mobbning. Kränkningar kan vara i form av kommunikation verbala handlingar eller tystnad. Det kan också handla om skillnader i lärares sätt att behandla flickor och pojkar, vilket i så fall är en sorts kränkning. Dessutom kan det handla om lärare som vill bestämma allt, där eleverna inte har någon chans att påverka. Kategorin trygghet finns av naturliga skäl inte med under denna rubrik och jag har inte delat upp kategorierna kommunikation och handling då dessa bitvis är ihop vävda i respondenternas svar.

Hot mot en lärandemiljö ur lärarnas perspektiv

Ett exempel på kränkning som elever ibland använder är att utnyttja rösten som verktyg för kränkningen. ”Det kan vara en sarkastisk kommentar, Åh vad duktig du var nu då! Ungefär. Så orden är rätt men hur man säger det är avgörande” (A).

Ibland kan handlingen vara svår att upptäcka. Pojkar är mer fysiska. ”Någon som vänder ryggen till eller någon som viskar bland tjejerna. Bland killarna förekommer mer fysiskt, att fysiskt gå på någon men också att säga dumma kommentarer garva rätt” (D).

Lärare kan kränka elever oavsiktligt. ”Och det finns säkert lärare som omedvetet kan kränka elever också. Kanske medvetet också men det hoppas jag inte” (E).

Lärare har ansvar för att behandla elever jämlikt, men det finns svårighet med detta. ”Flickor och pojkar är olika, de utvecklas olika snabbt, det har olika behov, de är individer, så det är för mig en intressant och svår fråga. Flickorna tar fortfarande till sig skolkoden lättare, i sexan, sjuan och pojkarna tar mer plats, den negativa uppmärksamheten, jag tror inte att de behandlas riktigt lika. Du sa att flickorna tar till sig skolkoden lite lättare. Hur skall man få killarna att ta till sig skolkoden? Det är svårt med motivation. Prata med dem på ett helt annat sätt. De behöver få saker förklarade för sig, på ett annat sätt. Det och det måste göras och vad konsekvenserna blir om man inte arbetar. Stimulans behöver tjejerna också men kanske inte lika mycket. Killarna behöver fler stimulansfaktorer” (A).

Lärarnas egen uppväxt, uppfostran gör att lärare inte behandlar flickor och pojkar lika. ”Vi har en ryggsäck med oss som påverkar oss, vår tolerans, vår medvetenhet och vår efterlevnad” (C).

Lärare behandlar flickor och pojkar olika. Flickorna slipper ifrån mer. ”Jag tror att vi är på pojkarna mycket mer. Tjejerna har en räv bakom örat. När det gäller konflikter när det gäller den biten lektioner så är det så att man försöker hela tiden, även om man inte tar varannan fråga så försöker man hela tiden att tänka på att göra det rättvist men jag tror att flickor de har en fördel av att de är tysta det gynnar dem. Det jag känner för är de tysta pojkarna. Man har oerhört många tysta pojkar som man måste lyfta men man har fullt upp att lyfta de som har svårigheter där det är konflikter. De tysta flickorna har man haft med sig hela tiden där har man lärt sig stötta dem. Pojkarna som är tysta och duktiga är ett nytt fenomen som vi glömmer härifrån” (F).

Lärare har ansvaret att reagera på en kränkning. ”Jag tycker att man alltid skall markera så fort man ser eller hör en kränkning. Det kan vara så liten så att det endast är en kommentar. Jag tror att det är jätteviktigt” (E). ”Att man pratar om vad är en kränkning så att eleverna förstår innebörden. Ibland tror jag inte de är riktigt medvetna om att det kan vara elakt. Jag tror inte alltid att det är medvetet men för den som är osäker så blir det en kränkning” (F).

Ett annat hot mot en god lärandemiljö handlar om makt. ”Man använder sig av makt när man hälsar välkommen, genom att skälla ut eleverna” (C).

Hot mot en lärandemiljö ur elevernas perspektiv

Enligt respondenterna förekommer kränkningar på den aktuella skolan. Om det handlar om ett fåtal eller en stor mängd kränkningar har respondenterna olika åsikter om.

Hur medvetna eleverna är om att de kränker andra elever är svårt att säga. ”Folk retas även om jag inte är inblandad. Jag har inte sett någon mobbning, jag tror inte att de medvetet kränker någon oftast är det kommentarer” (f).

Här följer ett exempel på kränkning. ”Kränkning, jag tycker inte det är att baktala men att säga någonting så personen känner sig kränkt, uppfattar som stötande. Som jag tänkt, många säger kränkning när någon blir kallad bög till exempel” (e).

Handlingar, behovet att visa sig tuff finns hos pojkarna. ”Det är jättesvårt det är ju på något sätt finns i naturen att killarna, det är svårt att ändra ett sådant beteende. De är inte lika mogna. Det handlar nog om att killarna skall bevisa för varandra. Man kanske skall ha samtal med killarna så att de kan känna att så att de blir trygga i killgruppen så att de inte behöver känna att de behöver bevisa att de är coola. Så att det kan läggas på mer lugn nivå där” (b).

Elever hävdar att de ibland inte blir behandlade lika men eleverna ger exempel på att de inte är överens. ”Det är en svår fråga. Det beror på vad det är för något. Över lag är det oftast killarna man förhör om det hänt något. Men tjejerna tycker nog tvärt om. Det beror också på vilka lektioner det handlar om och var på skolan. Jag tycker att ni behandlar oss lika. Jag tror att vi väger upp varandra, skulle jag vilja säga.” (c).

Mestadels ja, killarna får lite mer skit så har det alltid varit om det händer någonting får de mer skit. Tjejerna är bättre på att smita undan”... ”Har det alltid varit så? Ja, ända från dagis” (b).

Skillnaden ligger inte i hur många frågor flickor eller pojkar får hävdar eleverna, utan i sättet hur de blir tillrättavisande. ”Jag tror att det ligger undermedvetet, vi får tänka på det ändå, till exempel tror jag inte det om det är tre tjejer och tre killar som räcker upp handen så väljer man killar hellre än tjejer det tror jag inte. Däremot att ofta i skolan i allmänhet blir killar lättare och strängare tillrättavisade av en lärare även om det oftare är killar som inte sköter sig än tjejer” (e).

Ett annat hot handlar om bemötandet från läraren. ”Skolan det är alltså personalen då, personalen skall inte uppträda alltför överlägset och det är läraren som bestämmer på lektionen såklart men jag tycker inte att läraren ska uppträda överlägset, Man skall hälsa på sina elever på det sätt som man hälsar på sina kollegor” (e).

Likheter mellan elevers och lärares uppfattningar om hot mot en god lärandemiljö

Det finns ingen tvekan om att det förekommer kränkningar på den undersökta skolan. Både lärare och elever ger exempel på förekomsten, främst verbalt. Ytterligare exempel på likheter är jämställdhet som inte fungerar och att mobbning nästan inte nämns. Både elever och lärare omnämner lärares ansvar i bemötandet av eleverna. Läraren har en maktposition som måste hanteras rätt. Både elever och lärare omnämner att det inte skall finnas en hierarkisk skillnad mellan elever och lärare. Detta har tidigare uttryckts hos en lärare under rubriken trygghet. ”Arbeta med att skapa en god relation. Och det innebär att alla är lika värda. Det finns ingen hierarkisk skillnad” (C).

Skapande av en god lärandemiljö enligt lärarna

Här nedan inleds detta utifrån handlingar. Lärarna anser att de hela tiden arbetar för att skapa en god lärandemiljö, på lektioner, på rastvakter, på mentorstiden, på lektioner och på livskunskapen.

”Livskunskapen är till exempel ett sådant tillfälle. Dessutom mentorstiden, i slutet på veckan är ett tillfälle då man kan hålla kvar en elev och prata med den. Det finns lite utrymme där. Vi skall ha dels det vi gör när de kommer i sexan att alla får lära känna varandra. Att livskunskapen följer upp detta men ibland behövs det mer påfyllnad, så att inte tryggheten försvinner. Finns det andra sätt att arbeta med detta? Ja i undervisningen träna sig att ha grupparbeten, där lärare styr grupperna” (F).

Gruppen sammansättning och struktur har betydelse menar lärare. ”Ibland kan det handla om sammansättningar av personer. Sedan kan man inte lägga allt på individerna, individerna mätte ju inte heller bra på att de var i samma grupp. De borde varit i olika grupper för att arbeta maximalt också. Jag arbetar gärna med fasta placeringar i år sex och sju för att skapa trygghet, för att ingen skall känna sig utanför när man går in i klassrummet så att alla skall lära sig arbeta med alla. Jag försöker alltid att skriva upp planeringen på tavlan, när lektionen börjar och slutar och vad vi förväntas göra. Jag försöker att skapa ett lugn genom min fysiska person, genom att lägga min hand på axeln, inte genom att skrika. Ibland hjälper detta man behöver inte säga någonting man kan säga kom igen nu, så att eleven lugnar sig” (D).

Men det kan lika gärna handla om den sociala miljön. ”Det är viktigt att ta åt sig feedback från elever. Miljön mellan elev och lärare skall vara utvecklande” (B). ”Arbeta med värdegrunden. Resonera med eleverna om vem som äger en viss känsla. Att acceptera den känslan. Lära eleverna acceptera en känsla och agera så att man visar att man lärt, att man har god social kompetens. EQ, genom kommunikation mellan lärare och elever” (C). ”Ett tillåtande klimat skapar man genom att ha bra relationer” (E).

Det är betydelsefullt att bekräfta eleven. ”Och bygga självförtroende är väl att, min teori är att både barn och vuxna skall ha bekräftelse, jag hoppas att vi bekräftar våra elever så att de duger här, hela tiden. Och det behöver man även som vuxen man behöver bekräftelse på att man gör ett bra jobb” (D).

I en god lärandemiljö behövs lärare med goda kunskaper och social kompetens. ”Vara den goda förebilden. Personlig, men inte privat” (C). Att hela tiden arbeta så att man lär sig nya saker. Lärarna rättar till utvecklar sig, skriver reflektioner, lägga fram på nytt sätt” (B).

När lärarna fick frågan om skolans mål för värdegrunden fanns det ingen som ville ändra på dem. Här följer en lärares kommentarer. ”Det är bra mål. Målen skall vara kvar. Kanske skall man sätta sig i grupp och diskutera dem. Kanske skall man ha fler mål” (B).

Rätt utrustning och arbete med olika arbetssätt underlättar skapandet av en god lärandemiljö. ”Jag skulle vilja ha en mjukare miljö att det fanns ett läshörn, ett dämpad, här inne där vi sitter nu är inte en bra akustik. Det kan bli bättre det finns inte TV-apparater i varje klassrum. Det tycker jag är dåligt. Oftast får man höra att pedagogiken är det viktigaste och det är den. Den är ju nummer ett. Det skall finnas goda förutsättningar även materialmässigt. Jag tycker inte att man kan utesluta detta” (A).

Skapande av en god lärandemiljö enligt eleverna

Eleverna ger olika exempel på hur och när man skall arbeta med vad. De formulerar vikten av känna varandra i starten av sexan och att arbeta med gruppen, till exempel genom samarbetsövningar.

”Man skall arbeta med, i sexan att få ihop grupperna, att få träffa alla. Alla skall ha möjlighet att lära känna varandra. Man skall inte skapa klasserna för tidigt...” ”Försök att skapa säkra grupper med god sammanhållning. Trygghet är nyckelordet” (a). ”Detta har alla ansvar för inte bara lärarna. Man gör samarbetsövningar, umgås, lär känna varandra” (b). ”Genom bra klasser, våga av detta redan när man börjar, fungerar inte de i sexan, första terminen i sexan då kanske man skall möblera om i klasserna så att klassen fungerar bra tillsammans. Det skall finnas en balans i saker och ting. Förändringen skall göras i tidig ålder och detta påverkar lärandet. Det hänger mycket på lärarna när man börjar skolan, hur man utvecklas i skolan både socialt och lärandet och utvecklingen under flera år. Det hänger mycket på läraren hur man utvecklas i skolan, i sitt lärande man vill ju att det skall bli så bra som möjligt” (c).

Eleverna uttrycker att läraren skall ha goda kunskaper och social kompetens. ”Visa att man har bra kunskap, och att man jobbar, visar att man planerar. Om man ser att läraren kan planera blir det lugnare för eleven. Läraren skall också vara öppen, kunna möta eleven på halva vägen, om någon gör något fel. Det gäller att lyssna” (d).

Lärare måste acceptera elevers oliktankande, utan att döma. ”På lektionstid? Ja. Det skall vara ok att fråga, det skall inte vara ok att säga emot någon, säga att så är det inte. Då skall man vara hård mot den personen. Visa att det ok, att vi får ha egna åsikter” (d).

Niornas elever uttrycker behovet av att känna till värdegrunden. ”Göra elever medvetna om värdegrunden” (b). ”Sedan så har vi en värdegrund som är väldigt viktig, alla skall få information om den. Vi har fått bra information om den så att den hålls uppe så att man har koll på den. Jo det är nog det viktigaste att värdegrunden finns tillgänglig” (f).

Eleverna ger exempel på hur man kan bygga upp självkänslan. ”Vi gjorde en övning med lappar på ryggen, på livskunskapen, där kamraterna skrev bra saker om en och man sedan fick läsa upp vad andra skrivit om en själv. Det handlar om att tro på sig själv, man vet att man kan” (b).

Eleverna omnämner träffar över årskursgränserna som exempel på skapandet av en god lärandemiljö. ”Jag tror att man skall umgås mellan årskurserna som lärledarträffar och fotbollsdagen. Vad betyder lärledarträffar? Vi har två träffar per termin i fasta grupper med två till tre elever från varje årskurs för att diskutera olika ämnen Alla har några frågor som tagits fram av elevrådet. Det kan handla om uppehållsrummet hur det skall skötas, var datorerna skall stå, hur elevens val skall utformas eller förbättras. Lärare sitter med men är endast sekreterare. (b).

Likheter och skillnader mellan vad elever och lärare har uttryckt

Det finns en god överensstämmelse mellan elever och lärare. Goda kunskaper och social kompetens vill både lärare och elever ha. Gruppens betydelse uttrycks av båda grupper. Det finns dessutom likheter i hur man skapar en bra grupp mellan lärare och elever. Det som sticker ut är skapande av den fysiska skolmiljön. Rätt utrustning och arbete med olika arbetssätt underlättar skapandet av en god lärandemiljö.

Resultat - del 2

Resultat del 2 inleds med att presenteras X-skolans mål för tolkning av värdegrunden. Varje mål presenteras för sig och vad som kommit fram i intervjuerna utifrån vad lärare och elever sagt om efterlevnaden av värdegrunden. X-skolans mål finns i inledningen. Dessutom beskrivs likheter och skillnader mellan lärares och elevers intervjusvar. Därefter följer jag upp dessa svar ytterligare med mina egna tankar kopplade till litteratur som beskriver ämnet.

Lärares efterlevnad av värdegrunden enligt lärarnas beskrivningar

Det första målet:

- *Vi skall ge alla trygghet därför ingriper vi mot våld* Enligt lärarnas beskrivningar innebär detta bland annat att:
 - ”Alla elever kan gå i korridoren, utan bli knuffade på” ...”Vi sätter tydliga gränser” (A).
 - ”Att man är i en trygg miljö” (D).
 - ”Man är inte mobbad” (B).

Första delen av andra målet:

- *Vi månar om att alla ska kunna ha ett gott självförtroende* En lärare beskriver sina tankar kring detta på följande sätt:
 - ”bygga självförtroende är väl att, min teori är att både barn och vuxna skall ha bekräftelse, jag hoppas att vi bekräftar våra elever så att de duger här, hela tiden” (D).

Andra målets andra del:

Därför ingriper vi mot diskriminering och kränkande behandling. Kommentarer från lärarna:

”Det kan vara en sarkastisk kommentar, Åh vad duktig du var nu då! Ungefär. Så orden är rätt men hur man säger det är avgörande” (A).

”Någon som vänder ryggen till eller någon som viskar bland tjejerna. Bland killarna mer fysiskt, att fysiskt gå på någon men också att säga dumma kommentarer garva rätt” (D).

”Och det finns säkert lärare som omedvetet kan kränka elever också. Kanske medvetet också men det hoppas jag inte” (E).

”Jag tror att vi är på pojkarna mycket mer. Tjejerna har en räv bakom örat. När det gäller konflikter när det gäller den biten lektioner så är det så att man försöker hela tiden, även om man inte tar varannan fråga så försöker man hela tiden att tänka på att göra det rättvist men jag tror att flickor de har en fördel av att de är tysta det gynnar dem” (F).

”Jag tycker att man alltid skall markera så fort man ser eller hör en kränkning. Det kan vara så liten så att det endast är en kommentar. Jag tror att det är jätteviktigt” (E).

”Att man pratar om vad är en kränkning så att eleverna förstår innebörden. Ibland tror jag inte de är riktigt medvetna om att det kan vara elakt. Jag tror inte alltid att det är medvetet men för den som är osäker så blir det en kränkning” (F).

”Man använder sig av makt när man hälsar välkommen, genom att skälla ut eleverna” (C).

Tredje målet:

- *Vi vill ha en god och lärande arbetsmiljö, därför ingriper vi mot störning av undervisning* Enligt lärarnas beskrivningar innebär detta bland annat att:
 - ”Jag arbetar gärna med fasta placeringar i år sex och sju för att skapa trygghet, för att ingen skall känna sig utanför när man går in i klassrummet så att alla skall lära sig arbeta med alla. Jag försöker alltid att skriva upp planeringen på tavlan, när lektionen börjar och slutar och vad vi förväntas göra. Jag försöker att skapa ett lugn genom min fysiska person, genom att lägga min hand på axeln, inte genom att skrika.

Ibland hjälper detta man behöver inte säga någonting man kan säga kom igen nu, så att eleven lugnar sig” (D).

”Det är viktigt att ta åt sig feedback från elever. Miljön mellan elev och lärare skall vara utvecklande” (B) ”Arbeta med värdegrunden. Resonera med eleverna om vem som äger en viss känsla. Att acceptera den känslan. Lära eleverna acceptera en känsla och agera så att man visar att man lärt, att man har god social kompetens” (E).

”Vara den goda förebilden. Personlig, men inte privat” (C).

”Att hela tiden arbeta så att man lär sig nya saker. Lärarna rättar till utvecklar sig, skriver reflektioner” (B).

Fjärde målet:

- *Vi anser att alla ska visa varandra hänsyn och respekt, vi åtgärdar därför mobbning och jobbar för att den skall upphöra. Enligt lärarnas beskrivningar innebär detta bland annat att:*

”Arbeta med att skapa en god relation. Och det innebär att alla är lika värda. Det finns ingen hierarkisk skillnad” (C).

”Det är återigen relationen som är den viktiga. Respekten är inget du får det är något du förtjänar” (E).

”Att hela tiden lyfta fram hur man betar sig rätt när man söker kontakt. Hur man talar till det motsatta könet på rätt sätt, så att det inte blir fel. Det kan ju vara så att den som söker kontakt inte är socialt utvecklad. Man kanske har haft få kompisar. Genom Livkunskapen lyfter dessa elever så att de får kunskapen. Jag arbetar med det sociala.” (B).

”Dels att eleverna respekterar varandra att man har rätt att vara olika man har rätt att tycka olika och man skall få säga det högt det man står för och att det skall vara helt ok. Vi lärare måste respektera eleven och vad de tänker och vara ödmjuka på deras sätt att vara och lika skall eleverna vara.” (F).

”Det är viktigt att ta åt sig feedback från elever. Miljön mellan elev och lärare skall vara utvecklande. Genom att ha klara roller, läraren skall vara ledaren”...”Eleven ser upp till lärare som har bra kunskaper. Har man byggt upp detta kan man sedan släppa något. Det man måste är att skapa klara roller” (B).

Analys av lärarnas kommentarer

Första målet om trygghet finns kommentarer som beskriver efterlevnad:. I det andra målet finns redogörelser om efterlevnad i den första delen av målet, även om lärarna har svårt att beskriva hur de arbetar för att måna om att alla skall ha ett gott självförtroende.

Lärarna efterlever däremot inte den andra delen av målet i tillräcklig hög grad enligt lärarnas kommentarer: ingripandet mot diskriminering och kränkande behandling. Lärarna upplever att de gör skillnad på flickor och pojkar när det gäller talutrymme, men däremot visar lärare att de är noga med att fördela varannan fråga till flickor och varannan till pojkarna. Möjligen är detta vara det lättaste tillvägagångssättet att vara jämlik. X-skolan kanske behöver hitta nya former för att leva upp till likabehandlingsplanen. En uppföljning av jämställdhet känns viktig. Enligt Hedlins teori, verkar lärarna enligt intervjuvaren, vara medvetna och kritiska.

Ingripandet mot kränkning efterlevs enbart delvis enligt lärarnas kommentarer. En av lärarna, nämner i sin intervju, en kollega som kränker. Om det är medvetet eller omedvetet är svårt att säga. I boken *Skarpa lägen* lyfter författarna fram svåra samtal som att prata med en kollega som kränker. Att lyfta fram barnet perspektiv borde vara självklart. ”Såg du hur”... Men vi vill inte stöta oss med en kollega eller hur? Det kan också handla om att kollegan inte insett

innebörden i handlingen. ”Man använder sig av makt när man hälsar välkommen, genom att skälla ut eleverna” (C). Det är vårt ansvar att prata med kollegan. Jag kan bara upprepa Ekelunds uppmaning: ”Mana fram ditt civilkurage” (2005) Skydda barnet!
Det tredje målet visar exempel på efterlevnad, utifrån kommentarer från lärare.

Till sist det fjärde målet, här finns kommentarer på efterlevnad som dessutom bekräftas av tidigare kommentarer, som beskriver att eleverna inte är mobbade. Min summering utifrån lärarnas intervjusvar är att vissa mål efterlevs helt medan andra efterlevs delvis.

Elever om lärares efterlevnad av värdegrunden

Här nedan presenteras varje mål för sig och vad som kommit fram i intervjuerna. Efter detta kommenterar jag elevernas citat och till sist presenteras litteratur som beskriver ämnet.

Det första målet:

- *Vi skall ge alla trygghet därför ingriper vi mot våld* enligt elevernas beskrivningar innebär detta bland annat att: ”Man blir trygg med lärare som ger sig tid, som följer upp när något händer, ingriper vid incidenter” (b).

”Det är ju asså, att alla känner sig trygga, såklart att när jag känner mig trygg är när jag kan se framemot att gå till skolan, när jag går och lägger mig på kvällen att det inte finns något jag är rädd för, i skolan, i själva skolmiljön (e).

Första delen av andra målet:

- *Vi månar om att alla ska kunna ha ett gott självförtroende* enligt elevernas beskrivningar innebär detta bland annat att:

”Vi får positiv feedback, det är väl saker som kan hjälpa självförtroendet. Och livskunskap det stärker också självförtroendet, att få prata i grupp. Lite är att lärarna är ”ute”, vi har kontakt med lärarna. De åter med oss och det hjälper också självförtroendet att få prata med en vuxen, utanför skolarbetet så att säga” (f).

”Betonar det som är bra, ger konstruktiv kritik” (b).

Andra målets andra del:

Därför ingriper vi mot diskriminering och kränkande behandling. Kommentarer från eleverna:

”Det är en svår fråga. Det beror på vad det är för något. Över lag är det oftast killarna man förhör om det hänt något. Men tjejerna tycker nog tvärt om. Det beror också på vilka lektioner det handlar om och var på skolan. Jag tycker att ni behandlar oss lika. Jag tror att vi väger upp varandra, skulle jag vilja säga” (c).

”Mestadels ja killarna får lite mer skit så har det alltid varit om det händer någonting får de mer skit, tjejerna är bättre på att smita undan...” ”Har det alltid varit så? Ja ända från dagis” (b).

”Jag tror att det ligger undermedvetet, vi får tänka på det ändå, till exempel tror jag inte det om det är tre tjejer och tre killar som räcker upp handen så väljer man killar hellre än tjejer det tror jag inte. Däremot att ofta i skolan i allmänhet blir killar lättare och strängare tillrättavisade av en lärare även om det oftare är killar som inte sköter sig än tjejer” (e).

”Skolan det är alltså personalen då, personalen skall inte uppträda alltför överlägset och det är läraren som bestämmer på lektionen såklart men jag tycker inte att läraren ska uppträda överlägset, Man skall hälsa på sina elever på det sätt som man hälsar på sina kollegor.” (e).

Tredje målet

- *Vi vill ha en god och lärande arbetsmiljö, därför ingriper vi mot störning av undervisning.* Kommentarer från eleverna:

”Man skall arbeta med, i sexan att få ihop grupperna, att få träffa alla. Alla skall ha möjlighet att lära känna varandra. Man skall inte skapa klasserna för tidigt”...”Försök att skapa säkra grupper med god sammanhållning. Trygghet är nyckelordet” (a).

”Detta har alla ansvar för inte bara lärarna. Man gör samarbetsövningar, umgås, lär känna varandra” (b).

”Genom bra klasser, väga av detta redan när man börjar, fungerar inte de i sexan, första terminen i sexan då kanske man skall möblera om i klasserna så att klassen fungerar bra tillsammans. Det skall finnas en balans i saker och ting. Förändringen skall göras i tidig ålder och detta påverkar lärandet. Det hänger mycket på lärarna när man börjar skolan, hur man utvecklas i skolan både socialt och lärandet och utvecklingen under flera år. Det hänger mycket på läraren hur man utvecklas i skolan, i sitt lärande man vill ju att det skall bli så bra som möjligt” (c).

Fjärde målet:

- *Vi anser att alla ska visa varandra hänsyn och respekt, vi åtgärdar därför mobbning och jobbar för att den skall upphöra.*

”Det skall vara ok att fråga, det skall inte vara ok att säga emot någon, säga att så är det inte. Då skall man vara hård mot den personen. Visa att det ok, att vi får ha egna åsikter” (d).

Likheter mellan elevers och lärares uttalanden

Det fanns många likheter mellan lärare och elevers sätt att svara i intervjuerna när det handlar om kategorin trygghet. Både lärare och elever beskriver tryggheten som en förutsättning för att lära sig. ”Trygghet är en förutsättning för en bra skola tycker jag. Att man är i en trygg miljö” (D). ”Allt! Viktigt för att lära sig” (b).

I forskningen, litteraturen beskrivs vad som är utmärkande för en framgångsrik skola. Tydlighet om vad som gäller i fråga om rättigheter och skyldigheter i skolan skapar trygghet. Måttfulla sanktioner när eleven inte följer skolans regler. Stöd och uppmuntran till eleverna gör att de försöker mer. Lärare som förebilder och föräldramedverkan gynnar elevers välmående och resultat enligt Berg, Scherp red. (2003).

Både elever och lärare tar upp vikten att medvetengöra eleverna om värdegrunden. ”Arbeta med värdegrunden” (C). ”Göra elever medvetna om värdegrunden” (b). Kanske är detta svaret på all likstämmighet. Som jag tidigare nämnt fattas fortfarande forskning kring interaktionen mellan elever och pedagoger. (Johansson & Johansson, 2003).

En annan anledning kan handla om likabehandlingsplanen kanske inte är lika förankrad som skolans mål för värdegrunden. Lagen är endast ett par år gammal till skillnad mot läroplanen som varit i bruk sedan 1994.

Skillnader mellan elevers och lärares uttalanden

Det finns inte några större skillnader mellan lärare och elever när det handlar om att beskriva en lärandemiljö. Det som sticker ut är skapande av den fysiska skolmiljön. Rätt utrustning och arbete med olika arbetssätt underlättar skapandet av en god lärandemiljö. ”Jag skulle vilja ha en mjukare miljö att det fanns ett läshörn, ett dämpad belysning, här inne där vi sitter nu är inte en bra akustik. Det kan bli bättre. Det finns inte TV-apparater i varje klassrum. Det tycker jag är dåligt. Oftast får man höra att pedagogiken är det viktigaste och det är den. Den är ju nummer ett. Det skall finnas goda förutsättningar även materialmässigt. Jag tycker inte att man kan utesluta detta” (A).

Rönnerman ger exempel i litteraturen på den fysiska miljön. Eleverna får fylla i en självvärderande enkät där finns frågor om ”hur eleverna vill ha det beroende på ljud, ljus temperatur, studiemiljö, fysiska faktorer som rörelse, måltider samt sociala grupperingar” (2004, s. 39). Det är en enkät med frågor om vilken miljö, lärostil passar eleven bäst, en arbetsstilsanalys som Prashing har utvecklat.

Analys av elevernas kommentarer

Första målet om trygghet finns exempel på efterlevnad enligt elevernas beskrivningar. Det andra målet efterlevs i den första delen av målet, men i resten av målet visar eleverna på exempel på att eleverna både diskrimineras och kränks. Även eleverna anser att efterlevnaden av jämställdheten lämnar mycket att önska. ”Killarna får lite mer skit så har det alltid varit, om det händer någonting, får de mer skit. Tjejerna är bättre på att smita undan”... ”Har det alltid varit så? Ja, ända från dagis.” Härigenom pekar eleven på ett centralt moment nämligen att pojkar blir mer tillrättavisade. Detta bekräftas i litteraturen. ”Det aggressiva beteendet hos flickor är ofta svårare att få syn på. Pojkar visar snarare en öppen och klumpig aggression och avslöjas därför oftare” (Guggenbühl, 1998, s. 104). Detta stämmer med min uppfattning. Pojkarnas röster bryter igenom oftare.

Eleven växer av beröm, eleven och har då större chans att lyckas i skolan. Detta bekräftas i litteraturen. Framgångsrika skolor använder ”uppmuntran och belöning för bra arbete” (Berg, Scherp red. 2003, s. 144).

”Du ska inte behöva bli kränkt i skolan! Det första du kan göra är att direkt vända dig till killarna och säga att du inte vill bli kallad för hora/bög” (www.jamombud.se). Det är dags att lägga kraft för att hitta nya vägar och att sträva mot en noll tolerans mot kränkande behandling. Läs om olika förslag senare i diskussionen. Mobbning nämns knappast i intervjuerna. ”Jag har inte sett någon mobbning, jag tror inte att det är medvetet kränker någon oftast är det kommentarer” (f).

Diskussion

Diskussionen inleds med argumentation kring metodval, tillförlitlighet och lärarens roll och makt. Därefter följer en diskussion om värdegrunden, elevers rätt att påverka i skolan och hot mot en god lärandemiljö. En avslutande reflektion kring en god lärandemiljö och till sist ett slutord sätter punkt för studien.

Reflektioner kring metodval och tillförlitlighet

I den här undersökningen har olika metoder används, det vill säga jag har gjort en triangulering. Enkäterna gav en översikt och idéer till mina intervjufrågor, men enkäterna gav inget djup därför används de endast av skolan. För den som är intresserad finns även enkäten med som bilaga.

Intervjuerna var däremot viktiga för en fördjupad förståelse. Utifrån intervjufrågorna var det lätt att få svar på frågan om vad trygghet betyder. Kanske är det som jag tidigare sagt att skolan har arbetat mycket med trygghet. Svårare var det att få svar hur man skapar ett självförtroende. Här gav eleverna fler exempel på hur de blivit stärkta än vad lärarna själva berättade. Möjligen vill lärarna inte framhäva sig själva. När vi kom till frågan om att få bort kränkningar fick jag inte lika många svar. En diskussion om vad ordet kränkning betyder och om ordet felanvänds, kan vara viktigt att fundera över. På frågan om vi behandlar flickor och pojkar lika är ett ämne som både lärare och elever kunde ge många exempel på. Här finns mycket att göra och det känns viktigt att börja tidigt, redan i förskolan eller varför inte med föräldrautbildning. Tyvärr ställde jag inte frågan hur skall lärare arbeta med den frågan. Genom användandet, av ovan nämnda metoder ges en ökad genererbarhet enligt Stukat (2003) Det finns likheter mellan enkätens frågor och intervjufrågorna se bilaga 1 och 2. Möjligheten att nå ännu längre skulle kunna vara genom ytterligare studier såsom videofilmning eller observationer.

Samtliga respondenter har blivit informerade om att de oidentifierats i uppsatsen. Min uppfattning har varit att lärare gärna tar chansen att berätta och diskutera sitt arbete. Intervjun ger lärarna chansen att föra fram något de funderat kring när det handlar om skolans värdegrund men det kan också vara det motsatta, respondenten avstår att delge intressant information. Jag har tidigare tagit upp frågan om elever känt sig trygga med mig som intervjuare/forskare. En ytterligare aspekt att fundera över är hur uppriktiga eleverna vågat vara utifrån att jag betygsatt några av dem. Där kan jag bara hoppas att de känt förtroende för mig som forskare och den respekt som byggts upp under fyra år gjort dem tillräckligt säkra så att de vågat delge sina tankar. Eftersom respondenterna vågade visa, ge exempel på sådant som inte fungerar bra anser jag att jag fått svar på min frågeställning och därmed har syftet för undersökningen uppnåtts.

Läraren är ledaren, den som har makt, den person som skriver omdömen eller sätter betyg, det kommer vi aldrig ifrån. Alla ledare har ett stort ansvar i sin roll att skapa goda relationer. I intervjuerna kan jag hos respondenterna hitta uttryck såsom ”det inte finns någon hierarkisk skillnad” (C) och det är detta jag vill opponera mig mot. Att vi är lika värda håller jag däremot med om. I intervjuerna finns motsatsen också ”Genom att ha klara roller, läraren skall vara ledaren”...”Det man måste är att skapa klara roller” (B).

Värdegrund och elevers rätt att påverka i skolan

I Skolverkets publikation *Med demokrati som uppdrag* (2000) betonas vikten av om den demokratiska processen och elevers delaktighet. X-skolans demokratigrupper visar på ett sådant exempel där elever får vara delaktiga. ”Vi har två träffar per termin i fasta grupper med två till tre elever från varje årskurs för att diskutera olika ämnen Alla har några frågor som tagits fram av elevrådet. Det kan handla om uppehållsrummet hur det skall skötas, var datorerna skall stå, hur elevens val skall utformas eller förbättras. Lärare sitter med men är endast sekreterare” (b).

Utvecklande av social kompetens nämns också i litteraturen och att ”underhålla kopplingen mellan skolans värdegrund och vision och det praktiska undervisningsarbetet” (Berg & Scherp, 2003, s. 128). Jag ser livskunskapen som en del av denna länk. Lärare ger exempel på livskunskapen som ett forum, för lärande av social kompetens. Här följer ett exempel om livskunskapen i intervjuerna, av lärarna. ”Att lyfta fram hur man betar sig när man tar kontakt.” Men självklart önskar jag att värdegrunden genomsyrar hela skolans verksamhet.

Kommentarer från eleverna handlar om ”livskunskapen det stärker också självförtroendet, att få prata i grupp”...”Vi gjorde en övning med lappar på ryggen, på livskunskapen, där kamraterna skrev bra saker om en och man sedan fick läsa upp vad andra skrivit om en själv. Det handlar om att tro på sig själv, man vet att man kan” (b). Eleverna minns tillfällena där de blivit lyfta och motsatsen. Elevernas kommentarer visar på att de ämnen som tagit upp på livskunskapen gynnar självförtroendet, men övningen kunde lika gärna ha gjorts på lektionstid. Till min förvåning insåg jag att det inte fanns så många kommentarer om livskunskapen. Men det fanns inte heller någon preciserad fråga kring livskunskapen.

Hot mot en god lärandemiljö

I kapitlet hot mot en god lärandemiljö har jag letat upp exempel på hinder i intervjuerna. Det handlar om maktmissbruk, kränkningar medvetna eller omedvetna och kränkningar genom att inte behandla eleverna jämställt. Mobbning nämns nästan inte, så av den anledningen väljer jag bort att kommentera detta. Tidigare har jag kommenterat maktmissbruk och därför väljer jag att diskutera kring olika sorters kränkningar.

Att medvetengöra eleverna om vad som är en kränkning är viktigt. Det finns en risk att ordet används fel precis som ordet mobbning. *Du kränker mig. Du mobbar mig.* Diskussion om begrepp och dess användning kan kännas relevant.

Jag vill dessutom återkoppla till både vad Skolverket säger om uppdraget att fostra och vad författarna Johansson & Johansson skriver (2003) om läraryrkets komplexitet med flera roller lärare roller som utbildare, uppdraget att fostra och stödja men också att bedöma. Författarna skriver om osäkerhet i yrket skapas då lärare tvingas ta ställning utan att de hunnit reflektera över situationen. Lärare kanske tillsammans skall diskutera hur ett fostrande arbetet skall se ut och hur det förebyggande arbetet mot kränkningar skall se ut.

”Skolan skall även komplettera och kompensera för det som pojkar och flickor speciellt behöver. Likaså skall man skapa utrymme för såväl pojkar som flickor att prova och utveckla icke-könstypiska intressen och färdigheter” (Forsberg, 1998, s. 13). Ett sätt att kompensera kan vara att skapa läsgrupper för pojkar.

En annan aspekt som jag nämnt tidigare är talutrymmet. Om lärare ger pojkar större delen av talutrymmet så finns det inte någon jämställdhet. Konkreta tips från litteraturen finns i boken

Är skolan till för Karin eller Erik prövar författaren olika sätt att fördela tiden lika mellan pojkar och flickor. Författaren vill få eleverna att förstå så i undersökningen så lånar Jurin, 27 tidtagarur till sin klass med lika många elever och ber dem ta tiden varje gång hon hjälper dem för att få dem att mäta hur mycket tid de får av henne på en lektion och vilka som får tid och vilka som inte får detta. Pojkarna fick, använde mest tid. En annan undersökning går till så att varje gång en elev får hjälp antecknas detta under pojkar eller flickor. Pojkarna fick fler gånger antecknade men det ville de inte tro på utan tillsätter ytterligare observatörer för att tro på detta (Gulbrandsen, 1994).

Det är viktigt att informera eleverna om värdegrunden och att det finns lagar som beskriver vad man inte får göra i skolan. Dessutom bör eleverna informeras om vad de kan göra om de blir utsatta för kränkningar. ”Du ska inte behöva bli kränkt i skolan! Det första du kan göra är att direkt vända dig till killarna och säga att du inte vill bli kallad för hora. Du kan också be en kompis eller en vuxen i skolan om hjälp om det känns jobbigt att säga till själv. Om killarna fortsätter efter du har sagt till, måste du vända dig till någon på skolan, som har ett ansvar att hjälpa dig och se till att killarna slutar. Prata med någon i skolpersonalen som du känner förtroende för. Om skolan inte gör något kan du kontakta Barn- och elevombudet eller JämO”(www.jamombud.se).

Handlingar, behovet att visa sig tuff finns hos pojkarna. Här tror jag att vi måste resonera hur vi skall arbeta tillsammans med föräldrarna. Ett gott samarbete med föräldrar redan tidigt är viktigt. Berg & Scherp, red. (2003) skriver om föräldramedverkan i *Skolutvecklingens många ansikten* som en aspekt på framgång.

Avslutande reflektion kring en god lärande miljö

Kommunikationen är otroligt betydelsefull för att skapa en god lärande miljö. Att eleven blir bekräftad och får utvecklande respons som gör att eleven växer. En kompetens enligt Skolverket (2000) handlar om förmågan att kommunicera även när åsikterna inte stämmer överens. Att ha stora förväntningar på eleverna både när det handlar om uppträdande och kunskaper gynnar eleverna anser Berg och Scherp (2003) Skapa en trygg miljö, en tillåtande miljö men där det finns tydliga gränser. Läraren äger i sitt uppdrag rollen att vara ledaren och har chansen att skapa regler för en god kommunikation. Här återkopplar jag till litteraturen Berg & Scherp beskriver ”lärare som förebilder och auktoriteter” (Berg & Scherp, red. 2003, s. 145). I intervjuerna från lärarna hittar jag följande exempel. ”Genom att ha klara roller, läraren skall vara ledaren” (B).

Lägg ner arbete med att skapa en trygg grupp i sexan. Arbeta med detta utan vanliga lektioner de första veckorna. Skapa respekt genom goda samtal. Behovet att stärka enskilda elever, känns viktigt, inte för att det är en pojke eller flicka.. Skapa ett gott samarbete med föräldrarna och med de skolor där eleven kommer ifrån så att övergången mellan år fem och sex blir bra, genom samtal och överlämnande av IUP, (individuella utveckling planer) eventuella åtgärdsprogram och portfoliopärmar. Ett bra överlämnande mellan tidigare lärare och mottagande lärare kan skapa tryggare elever.

Trygghet handlar dessutom om jämställdheten. Ett sätt som nämndes i litteraturen handlade om att filma lärare. (Hedlin, 2006) Kanske kan det också vara bra med en uppföljning varje år om hur lärare efterlever värdegrunden.

Föräldrarnas sammanvägda utbildningsnivå är hög på X-skolan, se sidan 9. Men det finns en stor osäkerhet om vad den statistiken egentligen säger. ”Elever med utländsk bakgrund har

generellt sett lägre slutbetyg i grundskolan än elever med svensk bakgrund, men flickor med utländsk bakgrund har genomsnittligt bättre resultat än pojkar med svensk bakgrund¹⁶. En slutsats i kunskapsöversikten är att vi egentligen inte vet så mycket om hur val av innehåll och arbetssätt påverkar resultaten för flickor respektive pojkar” (Myndigheten för skolutveckling, 2003, s. 13). (Siffran 16 står för fotnot 16 i citatet.) Det är alltså svårt att veta hur vi skall arbeta för att hjälpa och stödja elever med olika bakgrund när vi inte har mycket stöd i forskning kring detta fenomen.

Slutord

Värdegrunden skall finnas som en röd tråd genom all verksamhet, förhållningssättet, mellan personal och elever skall genomsyras av de uppsatta målen för skolan. Förutom ovanstående diskussioner kan alla lärare skriva ett brev enligt Berg, för att göra en kartläggning av X-skolan där var och en beskriver hur de arbetar för att nå skolans värdegrundsmål. Dessa brev bildar utgångspunkten för ett fortsatt arbete med värdegrunden. Kanske räcker min undersökning som utgångspunkt, för fortsatt arbete med värdegrunden.

Referenslista

Böcker

- Berg, G. (2003). *Att förstå skolan*. Lund: Studentlitteratur.
- Berg, G. & Scherp, H. (2003). *Skolutvecklingens många ansikten*. Stockholm: Liber.
- Denscombe, M. (2009). *Forskningshandboken*. Lund: Studentlitteratur.
- Ekelund, G. & Dahlöf, A. (2005). *Skarpa lägen*. Borås: Sveriges utbildningsradio.
- Gilje, N. & Grime, H. (2007). *Samhällsvetenskapernas förutsättningar*. Göteborg: Daidalos AB.
- Forsberg, U. (1998). *Jämställdhetspedagogik*. (Skolverket) Stockholm: Liber.
- Guggenbühl, A. (1998). *Våldets kusliga fascination*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Gulbrandsen, J. (1994). *Är skolan till för Karin eller Erik?* Lund: Studentlitteratur.
- Hargreaves, A. (1998). *Läraren i det postmoderna samhället*. Lund: Studentlitteratur.
- Høiby, H., Levin, M. & Thulin, A. (2007). *Tillsammans mot Mobbning*. Stockholm: Liber.
- Johansson, B. & Johansson, E. (2003). *Etiska möten i skolan*. Stockholm: Liber.
- Ohlsson, J. (2004). *Arbetslag och lärande*. Lund: Studentlitteratur.
- Rönnerman, K. (Red.). (2004). *Aktionsforskning i praktiken*. Lund: Studentlitteratur.
- Scherp, H. (2003). Andra upplagan *Att leda lärande samtal*. Karlstad: Universitetsstryckeriet.
- Stigendal, M. (2008) *Framgångsalternativ*. Lund: Studentlitteratur.
- Stukát, S. (2009). *Att skriva examensarbetet inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.
- Trost, J. (2007). *Enkätboken*. Lund: Studentlitteratur.

Internet

- Skolan - en arena för mobbning- *en forskningsöversikt och diskussion kring mobbning i skolan*. (2002). Hämtat 1 maj 2009, från <http://www.skolverket.se>
- Barnombudsmannen. (2008). *Barnens rättigheter* Hämtat 1 maj 2009, från <http://www.barnombudsmannen.se/Adfinity.aspx?pageid=6898>
- Friends. (1997). Hämtat 2 juni 2009, <http://www.friends.se>
- Jämo Respekt. (2001-2006). Hämtat 16 maj 2009, från <http://www.jamombud.se/docs/respekt.pdf>
- Likabehandlingsplanen, Skolverket. (2006). Hämtat 27 maj 2009, <http://www.skolverket.se>
- Med demokrati som uppdrag*, (2000). Hämtat 3 juni 2009, <http://www.skolverket.se>
- Salsa, Skolverket. (1997). Hämtat 27 maj 2009, från <http://salsa.artisan.se>
- Arnman, S. (1999). *Ständigt alltid*, Hämtat 30 maj 2009, från <http://www.skolverket.se> (diarienummer: 1999:1345)
- Ericsson, B., Lindberg O., Flygare, E. & Daneback K. (2002). *Skriftliga Omdömen*, Hämtat 24 maj 2009, http://www.skolverket.se/content/1/c6/01/44/07/Att%20skriva%20skriftliga%20omd%F6men_webb.pdf
- Skollagen (1985). Hämtat 4 juni 2009, från <http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/19851100.HTM>
- Skolverket, (2003). *Hur är det ställt?* Hämtat 27 maj 2009, www.skolutveckling.se
- SOU (1997). *Om barns rättigheter*. Hämtat 30 maj 2009,
- Synonymer. (2005-2009). Hämtat 27 maj 2009, från <http://www.synonymer.se/?query=trygghet>
- Svensk ordbok. (1922). Hämtat 3 juni 2009, från <http://runeberg.org/svetyim/0450.html>
- Vetenskapsrådet. (1990). *Forskningsetiska principer inom humanistisk Samhällsvetenskaplig forskning*, Hämtat 17 jan 2009, från <http://www.vr.se>

Värdegrunden, (2005). Hämtat 21 maj 2009, <http://www.skolverket.se/sb/d/830/a/4873>
hämtat 30 maj 2009, (Dnr 2000:1613) *En fördjupad studie om värdegrunden*
<http://www.skolverket.se/publikationer?id=767>

Bilaga 1 - Enkätundersökning om värdegrunden

Värdegrunden finns med som begrepp i läroplanen. Det handlar om alla människors lika värde, respekten för varandra och att skapa en god lärmiljö som gynnar alla. Detta skall vara grunden i skolan. Så här tolkar vi värdegrunden på X-skolan:

- Vi skall ge alla trygghet, därför ingriper vi mot våld.
- Vi månar om att alla ska kunna ha ett gott självförtroende, därför ingriper vi mot diskriminering och kränkande behandling.
- Vi vill ha en god och lärande arbetsmiljö, därför ingriper vi mot störning av undervisning.
- Vi anser att alla ska visa varandra hänsyn och respekt, vi åtgärdar därför mobbning och jobbar för att den ska upphöra.

Syftet är att undersöka hur väl du upplever att du som lärare efterlever värdegrunden
Lärare **Kryssa för det alternativ som du tycker passar bäst för ditt agerande.**

Kvinna man Ålder -35år , 35-45 , 45-

1. Vi skall ge alla trygghet, därför ingriper vi mot våld.

Instämmer i mycket hög grad	Instämmer i hög grad	Instämmer i viss mån	Instämmer inte alls
-----------------------------	----------------------	----------------------	---------------------

Förklara hur du menar!

.....
.....
.....

2. Vi månar om att alla ska kunna ha ett gott självförtroende, därför ingriper vi mot diskriminering och kränkande behandling.

Instämmer i mycket hög grad	Instämmer i hög grad	Instämmer i viss mån	Instämmer inte alls
-----------------------------	----------------------	----------------------	---------------------

Förklara hur du menar!

.....
.....
.....

Fortsätt nästa sida!

3. Vi vill ha en god och lärande arbetsmiljö, därför ingriper vi mot störning av undervisning.

Instämmer i mycket hög grad	Instämmer i hög grad	Instämmer i viss mån	Instämmer inte alls
-----------------------------	----------------------	----------------------	---------------------

Förklara hur du menar!

.....
.....
.....

4. Vi anser att alla ska visa varandra hänsyn och respekt, vi åtgärdar därför mobbning och jobbar för att den ska upphöra.

Instämmer i mycket hög grad	Instämmer i hög grad	Instämmer i viss mån	Instämmer inte alls
-----------------------------	----------------------	----------------------	---------------------

Förklara hur du menar!

.....
.....
.....

Förbättringsförslag på något av ovanstående:

.....
.....
.....
.....

Tack för din medverkan!

Bilaga 2 - Intervjufrågor om värdegrunden

1. Vad betyder trygghet på skolan för dig?

2. Hur ska skolan arbeta för att skapa trygghet, tycker du?

3a Arbetar lärare på skolan för skapa ett gott självförtroende?

Nej/Ja

3b Om ja hur?

3c Hur ofta har detta hänt?

4 Förklara vad du menar med kränkning.

5a. Förekommer det kränkningar på skolan?

5b Ja/Nej

5c Om ja På vilket sätt?

5d Om ja: Hur skall lärarna arbeta för att få bort kränkningar tycker du?

6a Vad menas med god lärande arbetsmiljö anser du?

6b Hur kan man skapa detta på ett bra sätt?

7a Vad menas med respekt mellan elever och lärare?

7b Hur skall lärarna arbeta för att skapa respekt mellan elever och mellan elever och lärare?

8 Tycker du att vi behandlar flickor och pojkar lika?

Om nej förklara hur du menar!

Om ja förklara hur du menar!

Du kan nu ha kommit på något mer du vill berätta, gör gärna det!

Vad tycker du om skolans värdegrundsmål?

- *Vi skall ge alla trygghet, därför ingriper vi mot våld.*
- *Vi månar om att alla ska kunna ha ett gott självförtroende, därför ingriper vi mot diskriminering och kränkande behandling.*
- *Vi vill ha en god och lärande arbetsmiljö, därför ingriper vi mot störning av undervisning.*
- *Vi anser att alla ska visa varandra hänsyn och respekt, vi åtgärdar därför mobbning och jobbar för att den ska upphöra.*